

ಹಾಗೂ ನಾಲ್ಕು ಮೊಲೆಗಳು ಇವು ಎಂಟು ಮತ್ತು ಕೊರಳು, ತಲೆ ಒಟ್ಟು ಹತ್ತು ಅಂಗಗಳು ಉದ್ಭವಾಗಿರಬೇಕು. ಇಂತಹ ಹಸುವಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಒಳ್ಳೆ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಎತ್ತನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ದಾನಕೊಡಬೇಕು. ಎತ್ತರವಾದ ಕಿವಿ, ಹೆಗಲು, ದಪ್ಪವಾದ ಸರಳ ಬಾಲ, ವೈಡೂರ್ಯ ರತ್ನದಂತೆ ಹೊಳೆಯುವ ಕಣ್ಣು, ಪ್ರವಾಳದಿಂದ ಮಾಡಿದಂತಿದ್ದ ಕೋಡು, ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಅರಳಿನಂತಿರುವ ಕಣ್ಣು. ಈ ಎಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳ ಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ಕಪಿಲ ವರ್ಣದ ಎತ್ತನ್ನು ಬಿಡಬೇಕು. ಸೊಟ್ಟಗಾಲು, ಬೆದರುಗಣ್ಣು, ಕುಂಟಗಾಲು, ಗಿಡ್ಡ ಆಕಾರ, ಕಾಗೆ ಬಣ್ಣ, ಒಣಗಿದ ಕೋಡು, ಕರಿಮೋರೆವುಳ್ಳ ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ಬಿಡಬಾರದು. ಮತ್ತು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಾರದು. ಎತ್ತರವಾದ ಮತ್ತು ಗಜದಂತೆ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಹರವಾದ ಎದೆಯುಳ್ಳ ಉನ್ನತ ನಿಲುವಿನ, ಬಲಿಷ್ಠವಾದ, ಎತ್ತು ಬಿಡಲಿಕ್ಕೂ, ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇಡಲಿಕ್ಕೂ ಯೋಗ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ಚಂದ್ರಬಣ್ಣದ ಬಿಳಿ ಎತ್ತಿಗೆ ತಲೆ, ಕಿವಿ, ಹಣೆ, ಬಾಲ, ಕಾಲು, ಕಣ್ಣುಗಳು ಕಪ್ಪಾಗಿದ್ದರೆ ಪ್ರಶಸ್ತ. ಎತ್ತು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದಿದ್ದರೆ, ಇವೆಲ್ಲವೂ ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣದ್ದಿರಬೇಕು. ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರ ನಿಲುವಿನ, ನೀಲಿ ಬಣ್ಣದ, ಎತ್ತು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಮೈಮೇಲಿನ ಕೂದಲುಗಳು ಧ್ವಜ, ಪತಾಕೆ, ಶಕ್ತಿ ಆಯುಧದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಶುಭ. ಮತ್ತು ವಿಜಯ ಲಾಭ. ಬಲಕ್ಕೆ ತಾವಾಗಿ ತಿರುಗುವ ಎತ್ತರ ತಲೆಯ ಉದ್ದಕೊರಳಿನ ವೃಷಭಗಳು ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠ. ಮಿರಗಳು ಪ್ರವಾಳದಂತಿದ್ದರೆ ಮಂಗಳಕರ.

ಬಣ್ಣದಿಂದ ತಾಮ್ರದಂತೆ ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ಬಿಳಿ, ಕಪ್ಪು, ಸಾದಗಂಪು, ಉದ್ದ ಕಿವಿ, ಎತ್ತರಇಣೆ, ಮಿದುಕೂದಲು, ಕೆಂಪು ಕಣ್ಣು ಅದರಂತೆ ಕೆಂಪಾದ ಕೋಡಿನ ನಡುವಿನ ಭಾಗ, ಬಿಳಿ ಹೊಟ್ಟೆ, ಅಥವಾ ಸರ್ವಾಂಗದಲ್ಲಿ ಕಪಿಲವಾದ ಎತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಪ್ರಶಸ್ತ. ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಎತ್ತು ಕ್ಷತ್ರಿಯನಿಗೂ, ಸಾದಗಂಪು ವೈಶ್ಯನಿಗೂ ಅಚ್ಚ ಕರಿ ಬಣ್ಣದ್ದು ಹೊಲೆಯನಿಗೂ ಶುಭಕರವಾಗಿದೆ. ಬೆಕ್ಕಿನ ಕಾಲು, ಬಗೆ ಬಗೆಯ ಬಣ್ಣ ಉಳ್ಳ, ಕಪಿಲಗೋವು ಶುಭದಾಯಕ. ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣ, ರತ್ನದಂತೆ ಹೊಳೆಯುವ ಕಣ್ಣು, ಬೆಕ್ಕಿನ ಕಾಲು ಉಳ್ಳ ಎತ್ತು ಶುಭಲಕ್ಷಣ ಉಳ್ಳದ್ದು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಕಿವಿಯ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣ ಉಳ್ಳ ಕೆಂಪು ಎತ್ತು ನಂದಿಮುಖ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಹೊಟ್ಟೆ, ಬೆನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಗಿದ್ದ ಎತ್ತು ಸಮುದ್ರ ವೃಷಭ ಎಂದು ಹೆಸರಿದ್ದು ವಂಶ ವೃದ್ಧಿಕರವಾಗಿದೆ. ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಹೂವಿನಂತೆ ಮೈಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚಿಹ್ನೆವುಳ್ಳ ಎತ್ತು ಮಂಗಳಕರ. ಮೈಮೇಲೆ ಕಮಲದ ಆಕಾರ ಮತ್ತು ಗುಂಡು ಸುಳಿಗಳುಳ್ಳ ಎತ್ತು ಭಾಗ್ಯಪ್ರದವಾಗಿದೆ. ಕಾಲು, ಮುಖ, ಬಾಲಗಳು, ಬೆಳ್ಳಗಿದ್ದು, ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸದಂತೆ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಎತ್ತಿಗೆ ನೀಲ ಎಂದು ಹೆಸರು, ಇದನ್ನು ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಬಿಡಬೇಕು. ಇಂತಹ ಒಳ್ಳೆ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಎತ್ತು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೆ ಸರಿ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕೊಂಡಾದರೂ ದೇವರಿಗೆ ಬಿಡಬೇಕು. ಜನರಲ್ಲಿ ಬಹು ಪ್ರಸಾರವುಳ್ಳ ಒಂದುಗಾದೆಯ ಮಾತಿದೆ. “ಗೌರೀಂ ಚಾಪ್ಯುದ್ವಹೇತ್ ಕನ್ಯಾಂ ನೀಲಂ ವಾ ವೃಷಮುತ್ತೃಜೇತ್” ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಬೆಳ್ಳಗಿನ ಹುಡುಗಿಯನ್ನೇ ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕು. ಎತ್ತನ್ನು ಬಿಡುವದಾದರೆ ನೀಲವರ್ಣದ ಎತ್ತನ್ನೇ ಬಿಡಬೇಕು.

ಇತಿ ಮತ್ಸ್ಯಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡನೂರು ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದುದು

ಪತಿವ್ರತಾ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯದಲ್ಲಿ
ಸಾವಿತ್ರೀ ಉಪಾಖ್ಯಾನಮ್

ಅಧ್ಯಾಯ - ೨೦೯

ಸೂತ ಉವಾಚ:

ತತಃ ಸ ರಾಜಾ ದೇವೇಶಂ ಪಪ್ರಚ್ಛಾಮಿತವಿಕ್ರಮಃ|

ಪತಿವ್ರತಾನಾಂ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಂ ತತ್ಸಂಬದ್ಧಾಂ ಕಥಾಮಪಿ||

ಸೂತ:- ಅನಂತರ ಮಹಾಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಯಾದ ಮನುಮಹಾರಾಜನು ದೇವಪತಿಯಾದ ಮತ್ಸ್ಯನಿಗೆ ಪತಿವ್ರತೆಯರ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರಿ. ಪತಿವ್ರತೆಯರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರು ಯಾರು ? ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದವಳು ಯಾವಳು? ಯಾವ ಸತೀಮಣಿಯ ಹೆಸರು ಹೇಳಿದರೆ ಜನರ ಪಾಪಗಳೆಲ್ಲ ನಾಶವಾಗುವವು? ಅಂತಹ ಸಾಧ್ವೀಮಣಿಯ ಚರಿತ್ರೆ ನಿರೂಪಿಸಿರಿ.” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ಮತ್ಸ್ಯಾವತಾರಿ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಪತಿವ್ರತೆಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದನು.

ಮತ್ಸ್ಯ:- ಪತಿವ್ರತಾಸ್ತ್ರೀಯರ ಮನಸ್ಸಿನ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಯಮಧರ್ಮನೂ ಕೂಡ ನಡೆಯಲಾರ, ನುಡಿಯಲಾರ, ಅಂಥವನಿಗೂ ಅಂತಹ ಸತಿಯರು ಪೂಜ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮೃತ್ಯುಪಾಶದಿಂದ ಪತಿಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ತಂದ ಪತಿವ್ರತೆಯ ಪಾಪ ನಾಶಕವಾದ ಕತೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ ಕೇಳು

ಮದ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶಾಕಲವಂಶದ ಅಶ್ವಪತಿಯೆಂಬ ರಾಜನು ಹಿಂದೆ ವಾಸವಾಗಿದ್ದನು. ಆ ಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ಸಂತಾನವಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಂತಾನಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಅವನು ಸರ್ವಭೀಷ್ಣಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ಸಾವಿತ್ರೀದೇವಿಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿದನು. ಮಂತ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಒಳ್ಳೊಳ್ಳೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ, ಪ್ರತಿ ದಿನವೂ ಸಾವಿತ್ರೀದೇವಿಯನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ನೂರು ಆಹುತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಹೋಮಮಾಡಿ, ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಹೀಗೆ ಹತ್ತು ತಿಂಗಳು ಕಳೆದ ಬಳಿಕ ಚತುರ್ಥೀತಿಥಿಯಂದು ಸಾವಿತ್ರೀದೇವಿಯು ಅವನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಳಾಗಿ ಹೇಳಿದಳು. “ರಾಜನೆ, ನಾನು ನಿನ್ನ ಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿದೆ. ನಿನಗೆ ನನ್ನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಒಳ್ಳೆ ಮಗಳು ಜನಿಸುವಳು.”

ಇಷ್ಟು ಹೇಳಿ, ದೇವಿಯು ಅದೃಶ್ಯಳಾದಳು. ಮಹಾರಾಜನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮಿಂಚು ಮಿಂಚಿದಂತಾಯಿತು. ಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ಮಾಲತಿ ಎಂಬ ಪತಿವ್ರತೆಯಾದ ಪತ್ನಿ ಇದ್ದಳು. ಅವಳು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೆಣ್ಣು ಮಗು ಹೆತ್ತಳು ರೂಪದಿಂದ ಅವಳು ಪ್ರತಿಸಾವಿತ್ರಿಯೇ. ಹೋಮಮಾಡಿ, ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿದ ಸಾವಿತ್ರೀದೇವಿಯ ರೂಪದಂತೆಯೇ ಸುಂದರವಾದ ರೂಪವಿರುವದರಿಂದ ಈ ನನ್ನ ಮಗಳಿಗೆ ‘ಸಾವಿತ್ರಿ’ ಎಂದೇ ಹೆಸರಿರಲಿ, ಎಂದು ಮಹಾರಾಜನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಹೇಳಿದನು.

ಸಾವಿತ್ರಿಯ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಹರೆಯದ ಸಿರಿ ಮೈದೋರಿದಾಗ, ಅಶ್ವಪತಿಯು ಅವಳನ್ನು ಸತ್ಯವಂತನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು. ಅದೇ ದಿನ ನಾರದರು ರಾಜನಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು- “ಇನ್ನು ಒಂದು ವರುಷದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಸತ್ಯವಂತನ ಆಯುಷ್ಯ

ಕ್ಷೀಣವಾಗುವದು" ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. "ಒಮ್ಮೆ ನಿಶ್ಚಯಮಾಡಿದ ಬಳಿಕ ಆ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಂತೆಯೇ ಸರಿ. ಅದರಿಂದ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಬದಲಿಸುವದು ಧರ್ಮವಿರುದ್ಧವೆಂದು ತಿಳಿದ ಅಶ್ವಪತಿಯು ಸತ್ಯವಂತನಿಗೇ ಸಾವಿತ್ರಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆಮಾಡಿದನು. ಸಾವಿತ್ರಿಯು ಪತಿಯ ಮನೆಗೆ ಬಂದು, ಅತ್ತೆ, ಮಾವ, ಪತಿ, ಎಲ್ಲರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಪರಿಪರಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದಳು. ತಂದೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದ ನಾರದರ ಮಾತು ಅವಳ ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು ಚಿಂತಾರೂಪದಿಂದ ಕೊರೆಯುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು. ಸತ್ಯವಂತನ ತಂದೆಯಾದ ದ್ಯುಮತ್ಸೇನನು ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದನು. ಅವನ ಕಣ್ಣಿನ ದೃಕ್ ಶಕ್ತಿಯು ಇಂಗಿಹೋಗಿದ್ದಿತು. ಇಂತಹ ಗುಡಿಸಲಿನ ಗೃಹಸ್ಥನಾದ ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ರಾಜಕುಮಾರಿಯಾದ ಸಾವಿತ್ರಿಯು ಸೊಸೆಯಾಗಿ ಬಂದದ್ದು ಸಂತೋಷ ಎನಿಸಿದರೂ ಸಮಾಧಾನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಾವಿತ್ರಿಯು ಮಾತ್ರ ಆ ಬಡತನದ ಜೀವನವನ್ನೇ ಭಾಗ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದು ಅನನ್ಯ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಪತಿಯನ್ನೂ ಮುಪ್ಪಿನ ಅತ್ತೆಯನ್ನೂ ಕುರುಡು ಮಾವನನ್ನೂ ಸೇವಿಸಿದಳು.

ಒಂದು ವರುಷ ಮುಗಿಯಲು ಬಂದಿತು. ನಾರದರು ಹೇಳಿದಂತೆ ನಾಲ್ಕನೇಯ ದಿನ ಸತ್ಯವಾನನ ಮರಣವು ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗಿತ್ತು. ಮಾವನ ಅಪ್ಪಣೆ ಪಡೆದು ರಾಜಕುಮಾರಿಯಾದ ಸಾವಿತ್ರಿಯು ಮೂರು ದಿನ ಉಪವಾಸ ಮಾಡಿ ಸಾವಿತ್ರೀದೇವಿಯ ಆರಾಧನೆ ಮಾಡಿದಳು.

ನಾಲ್ಕನೇಯ ದಿನ ಬೆಳಗಾಯಿತು. ಸತ್ಯವಾನನು, ಹೊವು-ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತರಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊರಟನು. ಸಾವಿತ್ರಿಯು ಪತಿಯೊಡನೆ ವನಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಮಾವನನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡಳು. ಉಪವಾಸವಿದ್ದ ಸೊಸೆಯನ್ನು ಕಾಡಿಗೆ ಕಳಿಸಿಕೊಡಲು ದ್ಯುಮತ್ಸೇನನಿಗೆ ಇಷ್ಟವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಾವಿತ್ರಿಯ ಮನಸ್ಸು ನೋಯಬಾರದೆಂದು ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಸಾವಿತ್ರಿಯು ಮುಂದೆ ಗಂಡನಿಗೆ ಒದಗುವ ಗಂಡಾತರದ ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ತಲ್ಲಣಿಸಿ ಹೋಗಿದ್ದಳು. ಅವನೊಡನೆ ಘೋರವಾದ ವನಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದಳು. ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ದುಃಖ ಉಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದರೂ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಬಚ್ಚಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಹುಸಿನಗೆಯನ್ನು ಸೂಸುತ್ತ ಗಂಡನೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಗಿಡಬಳ್ಳಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಮೊದಲೇ ಉಪವಾಸ, ಮೇಲೆ ದುರ್ಗಮ ಅರಣ್ಯಮಾರ್ಗ. ನಡೆ ನಡೆದು ಆಯಾಸವಾಗಿ ಆ ರಾಜಕುಮಾರಿಯು ಬಳಲಿಕೆಯಿಂದ ಬೆಂದು ಬಸವಳಿದಳು. ಅವಳಿಗೆ ಆ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ಗಿಡಗಳನ್ನು, ಮೃಗಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತ ಸತ್ಯವಂತನು ಸಂತೈಸುತ್ತ ಮುಂದೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ನಡೆದನು.

ಶ್ರೀ ಮತ್ಸ್ಯಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡನೂರೊಂಬತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದುದು

— 0 —

ಸತ್ಯವಾನ್ ಉವಾಚ :

ವನೇಽಸ್ಮಿನ್ ಶಾದ್ವಲಾಕೀರ್ಣೇ ಸಹಕಾರಂ ಮನೋಹರಂ ।

ನೇತ್ರಘ್ರಾಣಸುಖಂ ಪಶ್ಯ ವಸಂತಂ ರತಿವರ್ಧನಂ ॥

ಸತ್ಯವಾನ್ :- ಪ್ರಿಯೇ, ಹೆಚ್ಚು ಹಸಿರುಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು ಕಣ್ಣಿಗೆಸೆಯುವ ಈ ವನದಲ್ಲಿ ಆ ಮನೋಹರವಾದ ಮಾಮರವನ್ನು ನೋಡು. ಹಸಿರು ಕುಸುರು, ಕುಡಿ ಮಿಡಿ, ಹಣ್ಣುಕಾಯಿ, ಹಾಗೂ ಹೂಗಳ ಸುಗ್ಗಿಯನ್ನು ತಂದ ಈ ವಸಂತಮಾಸವು ಕುಸುಮವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೂ ಘಾಣೇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೂ ಸುಖವನ್ನು ಸೊಂಪು ಕಂಪುಗಳಿಂದ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಈ ವನದ ಕಡೆಗೆ ನೋಡು. ಈ ವಸಂತಮಾಸವು ಬಿರಿದ ಹೂಗಳಿಂದ ನನ್ನನ್ನೇ ನೋಡಿ ನಗುತ್ತಿರುವಂತೆ ತೋರುವದು. ವನಾಂತರದಿಂದ ಹರಿದುಬರುವ ಸುಗಂಧವನ್ನು ಬೀರುವ ತಂಗಾಳಿಯು ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಮಾರ್ಗಾಯಾಸವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪಶ್ಚಿಮ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅರಳಿದ ಕರ್ಣಿಕಾರ ಹೂಗಳಿಂದ ವನಶ್ರೇಣಿಯು ಬಂಗಾರ ಬೆಟ್ಟದಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತದೆ. ಕುಸುಮಗಳ ಆಸವವನ್ನು ಹೀರಿ ಮತ್ತವಾದ ದುಂಬಿಗಳ ಝೇಂಕಾರವು ಕಾಮನ ಧನುಷ್ಯದಟಂಕಾರದಂತೆ ಕೇಳುತ್ತದೆ. ಹಣ್ಣು ಚಿಗುರು ತಿಂದು ಕೋಗಿಲೆಗಳು ಮಧುರಕಂಠದಿಂದ ಕೂಗುತ್ತವೆ. ಸುಂದರವಾದ ಆ ವೃಕ್ಷಗಳಿಂದ ಈ ವನಸ್ಥಳವು ತಿಲಕವನ್ನು ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡ ನಿನ್ನನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿರುವ ಕೋಗಿಲೆ, ಕಾಗೆ, ಕಪಿಂಜಲ, ಕಲವಿಂಕ ಶುಕ ಮುಂತಾದ ಪಕ್ಷಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪ್ರಿಯಾರಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ತರುಣಸಿಂಹವು, ಸಿಂಹಿಣಿಯ ಕಾಲಿನ ನಡುವೆ ಮಲಗಿ ನಿದ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಅದೋ ಅತ್ತ ಹುಲಿ ದಂಪತಿಗಳು ಸ್ವಚ್ಛಂದ ವಿಹಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿವೆ. ದ್ವೀಪಿಯು ನಾಲಿಗೆಯಿಂದ ತನ್ನ ಪ್ರೇಯಸಿಯನ್ನು ನೆಕ್ಕುತ್ತಲಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಕೋತಿಯು ತನ್ನ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ತಲೆಯಿಟ್ಟು ಮಲಗಿದ ವಾನರಪತಿಯ ಕೂದಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಹುಳುಗಳನ್ನು ಹೆಕ್ಕಿ ತೆಗೆದು, ಪತಿಗೆ ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮದ್ದಾನೆಯು ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ತನ್ನ ಪ್ರೇಯಸಿಯಾದ ಹೆಣ್ಣಾನೆಗೆ ಕಮಲದ ದೇಟುಗಳನ್ನು ತುತ್ತುಮಾಡಿ ಕೊಡುತ್ತಲಿದೆ. ಸುಂದರಿ, ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಜೋಡಿಯಾಗಿ ನಡೆಯುವದನ್ನು ಚಿಗರೆಗಳು ಕೌತುಕದಿಂದ ನಿನ್ನಂತೆ ಚಂಚಲ ಕಟಾಕ್ಷದಿಂದ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಲಿವೆ. ಅತ್ತಮತ್ತೊಂದು ಹೆಣ್ಣು ಚಿಗರೆಯು ತನ್ನ ಕೋಡಿನತುದಿಯಿಂದ ಗಂಡುಚಿಗರೆಯ ಮುಖವನ್ನು ಪ್ರೇಮಾದರದಿಂದ ಚುಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಅತ್ತ ನೋಡು ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಮರಮೃಗವು ಅಚ್ಚ ಬಿಳಿ ಬಾಲವುಳ್ಳ ಚಮರೀ ಮೃಗಿಯನ್ನು ಕಾಮಾಂಧವಾಗಿ ಬೆನ್ನಹತ್ತಿದೆ. ಮಡದಿಯೊಡನೆ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು, ಮೆಲಕಾಡಿಸುತ್ತಾ ಹೆಗಲಮೇಲೆ ಕುಳಿತಕಾಗೆಯನ್ನು ಜಾಡಿಸುವ ಆ ಗವಯ ಪಶುವನ್ನು ನೋಡು, ಇವಲ್ಲದೆ ಮಡದಿಯೊಡನೆ ಚಕ್ಕಂದ ಆಡುತ್ತಿರುವ ಆ ಕೊಳದಲ್ಲಿಯ ಹಂಸ, ಚಕ್ರವಾಕ, ಕಾರಂಡವ ಮುಂತಾದ ಪಕ್ಷಿ ದಂಪತಿಗಳನ್ನು ನೋಡು.

ಸುಂದರಿ, ನಾನು ಈವರೆಗೆ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಹರಿದಿದ್ದೇನೆ. ನೀನು ಹೂಗಳನ್ನು ಹರಿದಿದ್ದೀ. ಆದರೆ ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಾವು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಲ್ಲ ಅದುದರಿಂದ ನಾನು ಈಗ ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸುತ್ತೇನೆ. ನೀನು ಈ ಸರೋವರದ ದಡದಲ್ಲಿಯ ಗಿಡದಡಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷಣಹೊತ್ತು ವಿಶ್ರಮಿಸು. ಇಗೋ ನಾನೀಗ ಬಂದೆ. ನೀನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಯುತ್ತಿರು.

ಸಾವಿತ್ರಿ :- ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಿ, ನೀನು ನನಗೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದಂತೆ ದೂರ ಮಾತ್ರ ಹೋಗಬಾರದು. ಈ ಗೊಂಡಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ನನಗೇಕೋ ಭಯವಾಗುತ್ತದೆ." 'ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಸಾವಿತ್ರಿಯ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಸತ್ಯವಾನನು, ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಕಡಿಯತೊಡಗಿದನು.

ಇತಿ ಮತ್ಸ್ಯಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡು ನೂರ ಹತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದುದು.

—○—

ಸಾವಿತ್ರುಪಾಖ್ಯಾನಮ್

ಅಧ್ಯಾಯ - ೨೧೧

ಮತ್ಸ್ಯ ಉವಾಚ:

ತಸ್ಯ ಪಾಟಯತಃ ಕಾಷ್ಠಂ ಜಜ್ಞೇ ಶಿರಸಿ ವೇದನಾ |

ಸ ವೇದನಾರ್ತಸ್ಸಂಗಮ್ಯ ಭಾರ್ಯಾಂ ವಚನಮಬ್ರವೀತ್ ||

ಮತ್ಸ್ಯ :- ಸತ್ಯವಾನನು ಸಾವಿತ್ರಿಯ ಎದುರು ಸರೋವರದ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಕಡಿಯತೊಡಗಿದ್ದನು. ಕಟ್ಟಿಗೆ ಒಡೆಯುವಾಗ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಅವನಿಗೆ ತಲೆ ಶೂಲೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ತಲೆಶೂಲೆಯ ವೇದನೆಯಿಂದ ಬಳಲಿ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಒಡೆಯುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಡದಿಯಾದ ಸಾವಿತ್ರಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಹೇಳಿದನು.

“ಆಯಾಸದಿಂದ ನನಗೆ ಒಮ್ಮೆಲೆ ತಲೆಶೂಲೆ ಬಂದಿದೆ. ಕಣ್ಣು ಕತ್ತಲೆಗೂಡಿದೆ. ಯಾವದೂ ತಿಳಿಯದಂತಾಗಿದೆ. ಅದುದರಿಂದ ನಿನ್ನ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ತಲೆಯಿಟ್ಟು ಈಗ ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಆ ತರಳೆಯ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ತಲೆಯಿಟ್ಟು ಮಲಗಿ ಬಿಟ್ಟನು. ಪರಮ ಪತಿವ್ರತೆಯಾದ ಸಾವಿತ್ರಿಯು ಆಗ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸ್ವಯಂ ಯಮಧರ್ಮನೇ ಬಂದುದನ್ನು ನೋಡಿದಳು. ಕನ್ನೆದಿಲೆಯಂತೆ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣ, ದಪ್ಪದೇಹ, ಉಟ್ಟಿದ್ದು ಪೀತಾಂಬರ, ತೊಟ್ಟಿದ್ದು ಮಿಂಚಿನ ಎಳೆಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದಂತಿದ್ದ ಒಂದು ಮೇಲ್ವಸ್ತ್ರ, ಸೂರ್ಯನಂತೆ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊಳೆಯುವ ಕಿರೀಟ, ಧಳಧಳಿಸುವ ಕುಂಡಲ, ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ಹಾರ, ರತ್ನದ ತೋಳು ಬಂದಿ. ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ನೀರು ತುಂಬಿದ ಮೋಡದಂತೆ, ಅವನನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸಿ ಒಂದು ಕಾಳಮೂರ್ತಿ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬರುತ್ತಲಿತ್ತು.

ಯಮಧರ್ಮನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಪಾಶವನ್ನು ಬೀಸಿ ಅವಳ ಪತಿ ಸತ್ಯವಾನನ ದೇಹದಿಂದ ಹೆಬ್ಬೆರಳು ಪ್ರಮಾಣದ ಜೀವ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಸೆಳೆದನು. ಪಾಶದಿಂದ ಬಿಗಿದು ಎಳೆದು ತನ್ನ ವಶದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ದ್ರುತಗತಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೊರಟು ಬಿಟ್ಟನು. ಸಾವಿತ್ರಿಯು ತನ್ನ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ತಲೆಯಿಟ್ಟು ಮಲಗಿದ ಗಂಡನ ಪ್ರಾಣ ಹೋದದ್ದು ನೋಡಿ ಪತಿಯನ್ನು ಸೆಳೆದು ಒಯ್ಯುವ ಯಮಧರ್ಮನನ್ನೇ ಬೆಂಬತ್ತಿ ನಡೆದಳು. ಕೈಮುಗಿದು, ನುಡಿದಳು. ಅವಳ ಹೃದಯ ನಡುಗುತ್ತಲಿತ್ತು.

“ತಾಯಿಯನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇರುವವರೆಗೆ ಸುಖವು, ತಂದೆಯನ್ನು ಸೇವಿಸಿದರೆ ಸ್ವರ್ಗ. ಗುರುವನ್ನು ಸೇವಿಸಿದರೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಲೋಕ. ಈ ಮೂವರನ್ನು ಸೇವೆ ಮಾಡುವವರು ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿದಂತೆ. ಈ ಮೂವರ ಸೇವೆ ಮಾಡದಿದ್ದವರು ಎಷ್ಟು ಧರ್ಮಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರೂ ವ್ಯರ್ಥವೇ ಸರಿ. ಈ ಮೂವರು ಬದುಕಿರುವವರೆಗೆ ಪುರುಷನು ಬೇರೆ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯವನ್ನು ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಆಚರಿಸಬಾರದು. ಈ ಮೂವರ ಸೇವೆ ಶುಷ್ಕೋಷ ಮಾಡುವದೇ ಧರ್ಮ. ನನ್ನ ಪತಿಯಾದ ಸತ್ಯವಾನನು ಈ ಮಾತನ್ನು ತಪ್ಪದೇ ಆಚರಿಸಿದನು. ಅಂದ ಬಳಿಕ ಸ್ವಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದ ನನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ಅಕಾಲದಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಟಿರುವೆ ? ನಾನು ಕೂಡ ತಾಯಿ, ತಂದೆ, ಗುರುಗಳ ಸೇವೆ ಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ನನ್ನ ಪತಿಸೇವೆಯನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನ ಪತಿಯ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ನೀನೇಕೆ ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಟಿರುವೆ ?”

ಯಮ :- ನೀನು ಗುರುಹಿರಿಯರ ಹಾಗೂ ಅತ್ತೆ ಮಾವ ಮತ್ತು ನಿನ್ನ ಪತಿಯ ಸೇವೆ ಮಾಡಿದ್ದು ನಿಜ. ನೀನು ಪರಮಪತಿವ್ರತೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ನಾನು ಬಲ್ಲೆ. ನೀನು ಇಷ್ಟು ದಿನ ನಿನ್ನ ಪತಿಸೇವೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ನಿನಗೆ ಪುಣ್ಯ ಬಂದಿದೆ. ನನ್ನನ್ನು ನೀನು ತಡೆಯಬೇಡ, ಅದರಿಂದ ನಿನಗೆ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಆಯಾಸವಾಗುವದು. ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ನೀನು ತಿರುಗಿ ಹೋಗು.

ಸಾವಿತ್ರಿ :- ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಪತಿಯೇ ಪರದೇವತೆ. ಪತಿಯೇ ಜೀವನ ಸರ್ವಸ್ವ. ಪ್ರಾಣೇಶ್ವರನಾದ ಪತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವದು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮುಖ್ಯ ಧರ್ಮವಾಗಿದೆ. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತಂದೆಯು ಎಷ್ಟು ಕೊಟ್ಟರೂ ಪರಿಮಿತವಾದ ಸುಖ, ಸೌಭಾಗ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲ. ಅಣ್ಣನು ಅಳತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ತಂಗಿಗೆ ಹಿತಮಾಡುವನು. ಮಕ್ಕಳೂ ಕೂಡ ಕ್ಲುಪ್ತವಾದ ಅಲ್ಪ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲರು. ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಶಾಂತಿ, ಸಂತಸ, ಸೌಭಾಗ್ಯಗಳನ್ನು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಕೊಡುವವನು ಗಂಡನೊಬ್ಬನೇ. ಇಂತಹ ಎದೆಯರಸನನ್ನು ಯಾವ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳು ಪೂಜಿಸಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ! ದೇವಶ್ರೇಷ್ಠನೆ, ನನ್ನ ಗಂಡನು ಎಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗುವನೋ, ಅಥವಾ ನಿನ್ನಿಂದ ಸೆಳೆದು ಒಯ್ಯಲ್ಪಡುವನೋ ಅಲ್ಲಿಗೆ ನಾನೂ ಯಥಾಶಕ್ತಿ ಬರುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನ ಪತಿಯ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಸೆಳೆದೊಯ್ಯುವ ನಿನ್ನನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಸಾಧ್ಯವೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತೇನೆ. ಯಾವಾಗ ನಿನ್ನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುವದು ಅಶಕ್ಯವಾಗುವದೋ ಆಗ ಕೂಡಲೇ ನನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತೇನೆ. ಯಾವ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳು ಪತಿಯಿಂದ ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿಯಾಗಿ ಮೆರೆದು ಆ ಬಳಿಕ ‘ವಿಧವಾ’ ಎಂಬ ಅಪಶಬ್ದದಿಂದ ದೂಷಿತಳಾಗುವಳೋ ಅವಳು ಬದುಕಿದ್ದರೂ ಸತ್ತಂತೆ. ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ, ಜೀವಂತಶವ ಇದ್ದಂತೆಯೇ.

ಯಮ :- ಮಹಾಪತಿವ್ರತೆಯಾದ ಸಾವಿತ್ರಿಯೇ, ನಿನ್ನ ಈ ಪತಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ನಿನ್ನ ಪತಿಯ ಪ್ರಾಣವೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇಕಾದ ವರ ಕೇಳು ಕೂಡಲೇ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ.

ಸಾವಿತ್ರಿ :- ಧರ್ಮರಾಜ, ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟನಾದ ನನ್ನ ಮಾವನವರ ರಾಜ್ಯವು ಅವರಿಗೆ ಮರಳಬರಲಿ. ಇಂಗಿದ ಕಣ್ಣಿನಶಕ್ತಿ ಪುನಃ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಕಣ್ಣು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣಲಿ.

ಯಮ :- ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಿ; ಶುಭಾಂಗಿಯೇ, ನೀನು ಬೇಡಿದ ವರ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ನಿನ್ನ ಮಾವನ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯು ತಿರುಗಿ ದೊರಕುವದು. ಕಳೆದುಹೋಗಿ

ಕುರುಡಾದ ಅವನ ಕಣ್ಣುಗಳು ಮರಳಿ ಬರುವವು. ಇನ್ನಾದರೂ ನೀನು ತಿರುಗು. ನನ್ನನ್ನು ಬೆಂಬತ್ತಿ ದೂರ ಸಾಗಿ ಬಂದಿರುವೆ. ಇನ್ನು ನನ್ನನ್ನು ನೀನು ತಡೆದರೆ ನಿನಗೆ ಆಯಾಸ, ನನಗೆ ವಿಲಂಬ. ಆದುದರಿಂದ ಬೇಗ ಹಿಂದಿರುಗು.

ಇತಿ ಮತ್ಸ್ಯಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡುನೂರ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದುದು

ಸಾವಿತ್ರಿಯ ಬೇಡಿಕೆ, ಯಮಧರ್ಮನ ನೀಡಿಕೆ

ಅಧ್ಯಾಯ - ೨೧೧

ಸಾವಿತ್ರೀ ಉವಾಚ :

ಕುತಃ ಕ್ಲಮಃ ಕುತೋ ದುಃಖಂ ಸದ್ವಿಃ ಸಹ ಸಮಾಗಮೇ |

ಸತಾಂ ತಸ್ಮಾನ್ನ ಮೇ ಗ್ಲಾನಿಸ್ತ್ವತ್ಸಮೀಪೇ ಸುರೋತ್ತಮ ||

ಸಾವಿತ್ರಿ :- ದೊಡ್ಡವರ ಸಮಾಗಮವಾದ ಬಳಿಕ ಶ್ರಮವೆಲ್ಲಿ! ದುಃಖವೆಲ್ಲಿ? ದೇವಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ತಮ್ಮೊಡನೆ ನಡೆದಿರುವ ನನಗೆ ಇನಿತೂ ಆಯಾಸವಿಲ್ಲ. ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಸಜ್ಜನರೇ ಗತಿ. ಅಸಜ್ಜನರಿಗೂ ಸಜ್ಜನರು ದಾರಿ ತೋರುವರು. ಆದರೆ ದುರ್ಜನರು ಮಾತ್ರ ಯಾರಿಗೂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಲಾರರು. ಹಾವು, ಬೆಂಕಿ, ತೀಕ್ಷ್ಣ ಶಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ವಿಷಗಳನ್ನು ಕಂಡರೆ ದೂರ ಹೋಗುವಂತೆ ದುರ್ಜನರನ್ನು ಕಂಡು ಭಯವಾಗಿ ದೂರ ಇರಬೇಕೆನಿಸುವದು. ಆದರೆ ಸಜ್ಜನರನ್ನು ಕಂಡರೆ ಅಷ್ಟೇ ಸಂತೋಷವಾಗುವದು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣ ಕೊಟ್ಟಾದರೂ ಪರರಿಗೆ ಉಪಕಾರ ಮಾಡುವರು. ದುರ್ಜನರಾದರೂ ತಮ್ಮ ಜೀವವಿರುವವರೆಗೆ ಪರರಿಗೆ ಪೀಡೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವರು. ಇಂತಹ ದುಷ್ಟರು ಮನೆ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವರು. ಅಂತಹ ದುರ್ಜನರನ್ನು ಶಾಸನ ಮಾಡಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ರಾಜರನ್ನು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ರಾಜರು ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿ ದುರ್ಜನರನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿ, ಸಜ್ಜನರನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ರಾಜರಿಗೂ ನಿಗ್ರಹಿಸಲು ಅಶಕ್ಯರಾದ ದುರ್ಜನರನ್ನು ಶಾಸನ ಮಾಡುವವನು ಯಮ ನೀನು. ನೀನು ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದವನೆಂದು ನನಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಜಗತ್ತು ಜೀವಿಸಿರುವುದು ಸತ್ತುರುಷರಿಂದ. ಆ ಸತ್ತುರುಷರಲ್ಲಿ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದರೆ ನೀನು. ನಿನ್ನಂತಹ ಮಹಾಪುರುಷನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬರುತ್ತಿರುವ ನನಗೆ ಕಿಂಚಿತ್ತಾದರೂ ಶ್ರಮವೆನಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಆಯಾಸವಾಗುವದಿಲ್ಲ.

ಯಮ :- ವಿಶಾಲಾಕ್ಷಿ, ನಿನ್ನ ಮಾತುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಧರ್ಮಸಂಗತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ನಿನ್ನ ಈ ವಚನಗಳಿಂದ ನನಗೆ ಪರಮ ಸಂತೋಷವಾಗಿದೆ. ಸತ್ಯವಂತನ ಪ್ರಾಣದ ಹೊರತಾಗಿ, ಬೇಕಾದ ವರವನ್ನು ಕೇಳು, ತಡಮಾಡಬೇಡ.

ಸಾವಿತ್ರಿ :- ಪ್ರಭು, ನನ್ನ ತಂದೆಗೆ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲ, ನನಗೆ ಸಹೋದರರಿಲ್ಲ, ನನಗೆ ನೂರು ಜನ ಸಹೋದರರು ಹುಟ್ಟಿ, ನಮ್ಮ ತಂದೆಗೆ ಪುತ್ರ ಲಾಭದಿಂದ ಸಂತೋಷವಾಗಲಿ.

ಯಮ :- ದೋಷರಹಿತಳಾದ ಸಾವಿತ್ರಿಯೇ, ತಥಾಸ್ತು. ನಿನಗೆ ನೂರು ಜನ ಬಂಧುಗಳು ಆಗುವರು. ಇನ್ನಾದರೂ ಮನೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ನಿನ್ನ ಪತಿಯ ಮುಂದಿನ

ಮರಣೋತ್ತರ ಸಂಸ್ಕಾರ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸು. ನಿನ್ನ ಪತಿಯು ಭೂಲೋಕ ತ್ಯಜಿಸಿ ಮತ್ತೊಂದು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನನ್ನು ಪಡೆಯಲು ನಿನಗೆ ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ನೀನು ಮಹಾಪತಿವ್ರತೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇಷ್ಟಾದರೂ ನನ್ನೊಡನೆ ನಡೆದು ಬರಲು ಶಕ್ಯವಾಯಿತು. ನೀನು ಗುರುಹಿರಿಯರ ಹಾಗೂ ನಿನ್ನ ಪತಿ ಸತ್ಯವಂತನ ಸೇವೆಯಿಂದ ಬಹಳ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವೆ. ಅದರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೇ ನನ್ನ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಈ ವರೆಗೆ ನಡೆಯಲಿಕ್ಕೂ, ನನ್ನೊಡನೆ ನುಡಿಯಲಿಕ್ಕೂ ನಿನಗೆ ಸರ್ವಶಕ್ತಿ ಬಂದಿದೆ. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ನಾನೇ ಇವನನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ಯುವೆನು. ನಿನಗೆ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಬರಲು ಶಕ್ತಿ ಸಾಲದು, ನಿನ್ನ ಪತಿಯಾದ ಸತ್ಯವಂತನು ಕೂಡ ತಾಯಿ, ತಂದೆ ಹಾಗೂ ಗುರುಗಳ ಸೇವೆಯನ್ನು ಬದುಕಿರುವವರೆಗೆ ಮಾಡಿ, ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಮುಂದೆ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅವನ ಬಗ್ಗೆ ನೀನು ಯೋಚಿಸುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ತಪಸ್ಸು, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ, ಅಗ್ನಿಕಾರ್ಯ, ಗುರುಸೇವೆ, ತಾಯಿ-ತಂದೆಗಳ ಸೇವೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗವು ದೊರಕುವದು. ಮನುಷ್ಯನು ತಾಯಿ, ತಂದೆ, ಗುರು, ಹಿರಿಯ ಅಣ್ಣ, ಈ ನಾಲ್ಕು ಜನರನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಅವಮಾನಿಸಬಾರದು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನಂತೂ ಕಿಂಚಿತ್ತಾದರೂ ಅಪಮಾನ ಮಾಡಬಾರದು. ಆಚಾರ್ಯರು ಅರ್ಥಾತ್ ಗುರುಗಳು ಮೂರ್ತಿಮಂತ ಬ್ರಹ್ಮವು. ದೇವರಿದ್ದಂತೆ. ತಂದೆ ಮೂರ್ತಿಮಂತ ಪ್ರಜಾಪತಿ. ತಾಯಿ ಮೂರ್ತಿಮಂತ ಭೂದೇವಿ. ಅಣ್ಣನು ತನ್ನ ಆತ್ಮವೇ ಇದ್ದಂತೆ. ತಾಯಿ ತಂದೆಗಳು ಮಗುವನ್ನು ಹೆತ್ತು ಹೊತ್ತು ಬೆಳೆಸಿ ದೊಡ್ಡವನನ್ನು ಮಾಡುವವರೆಗೆ ಬಹಳ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ನೂರು ವರುಷ ಅವರ ಸೇವೆ ಮಾಡಿದರೂ ಅವರ ಉಪಕಾರ ತೀರುವದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಯಾವಾಗಲೂ ತಾಯಿ, ತಂದೆ, ಗುರುಗಳ ಸೇವೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡದೇ ಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕು. ಈ ಮೂವರನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿದರೆ ಮಹಾ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿದಂತೆ. ಈ ಮೂವರ ಸೇವೆಯ ಹೊರತು ಬೇರೇ ತಪಸ್ಸೇ ಇಲ್ಲ. ಅವರ ಅಪ್ಪಣೆ ಪಡೆಯದೆ ಯಾವ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯ ಮಾಡಬಾರದು. ಈ ಮೂವರನ್ನು ಸೇವಿಸಿದರೆ ಮೂರು ಲೋಕ ಗೆದ್ದಂತೆ. ಮೂರು ಆಶ್ರಮ ಧರ್ಮಪಾಲನೆ ಮಾಡಿದಂತೆ. ಇವರು ಮೂರು ಅಗ್ನಿಗಳಿದ್ದಂತೆ. ತಂದೆ, ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಗ್ನಿ, ತಾಯಿ ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನಿ, ಗುರು ಆಹವನೀಯಾಗ್ನಿ ಇದ್ದಂತೆ. ಈ ಮೂವರ ಸೇವೆ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರ ಇಟ್ಟಿದುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪುಣ್ಯ. ಈ ಮೂವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನಾದರ ಮಾಡಿದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಯಾವ ಪುಣ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಪರಲೋಕವೂ ಇಲ್ಲ. ಇವರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದವನು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ದೇದೀಪ್ಯಮಾನನಾಗಿ ಸುಖ ಪಡೆಯುವನು. ನಿನ್ನ ಪತಿಯು ಈ ಮೂವರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಇರುವವರೆಗೆ ತಪ್ಪದೆ ಆಲಸ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಮರಣಾನಂತರ ಸ್ವರ್ಗ ಸುಖವು ನಿಶ್ಚಿತವಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ನೀನು ಈಗ ಇಲ್ಲಿಂದ ತಿರುಗಿ ಹೋಗು. ನೀನು ಕೇಳಿದ ವರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ನಿನ್ನಿಂದ ಇನ್ನು ನನ್ನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಲು ಆಗದು.

ಇತಿ ಮತ್ಸ್ಯಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡುನೂರ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದುದು

ಸಾವಿತ್ರಿ, ಉವಾಚ :

ಧರ್ಮಾರ್ಜುನೇ ಸುರಶ್ರೇಷ್ಠ! ಕುತೋ ಗ್ಲಾನಿಃ ಕ್ಲಮಸ್ತಥಾ |

ತತ್ಪಾದ ಮೂಲಸೇವಾ ಚ ಪರಮಂ ಧರ್ಮ ಕಾರಣಮ್ ||

ಸಾವಿತ್ರಿ :- ಸುರಶ್ರೇಷ್ಠನೇ, ಧರ್ಮಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಶ್ರಮವೇನು? ನಿನ್ನಂತಹ ದೊಡ್ಡವರ ಸೇವೆಮಾಡುವದು ಪರಮಧರ್ಮ. ಧರ್ಮಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದು ಎಲ್ಲ ಲಾಭಕ್ಕಿಂತಲೂ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ ಈ ಮೂರು ಮಾನವ ಜನ್ಮದ ಸಫಲತೆಗಳು. ಧರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅರ್ಥವೂ ಇಲ್ಲ, ಕಾಮವೂ ಇಲ್ಲ. ಧರ್ಮರಹಿತವಾದ ಕಾಮಾರ್ಥಗಳು ಬಂಜೆಯ ಮಕ್ಕಳಿದ್ದಂತೆ. ಧರ್ಮದಿಂದಲೇ ಕಾಮ, ಮೋಕ್ಷ, ಪರಲೋಕ ಮತ್ತು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸುಖ. ಮನುಷ್ಯನು ಎಲ್ಲಿಯೇ ಹೋದರೂ ಅವನನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸಿ ಬರುವದು ಧರ್ಮ ಒಂದೇ. ಮನುಷ್ಯನ ಶರೀರದೊಂದಿಗೆ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲವೂ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂಟಿಯಾಗಿ ಜೀವಿಯು ಜನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಒಂಟಿಯಾಗಿಯೇ ಸಾಯುತ್ತಾನೆ. ಬಂಧುಮಿತ್ರರು ಯಾರೂ ಅವನ ಜೊತೆಗೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಧರ್ಮವು ಮಾತ್ರ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅವನೊಂದಿಗೆ ಹಿಂಬಾಲಿಸುವದು. ಒಳ್ಳೆಯ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯಿಂದ ಮರಣದ ನಂತರ ಮಾನವನು ಸೌಂದರ್ಯ, ಸೌಭಾಗ್ಯಗಳನ್ನೂ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತಾಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದು, ನಂದನವನ ಮುಂತಾದ ದಿವ್ಯ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಆನಂದದಿಂದ ವಿಹರಿಸುವನು. ಅಪ್ಸರೆಯರೊಂದಿಗೆ ದೇವ ವಿಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಗೈಯುವನು. ಆದುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯರು ಧರ್ಮವನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ, ಸತ್ಯ, ಪುಣ್ಯತೀರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮರಣ, ದೊಡ್ಡವರ ಸೇವೆ, ಸಜ್ಜನ-ಸಹವಾಸ, ದೇವತಾಪೂಜೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಆರಾಧನೆ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ, ಮದಮತ್ಸರಾದಿ ದೋಷರಾಹಿತ್ಯ ಮುಂತಾದವು ಮುಖ್ಯ ಧರ್ಮಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮೃತ್ಯು ಯಾರನ್ನೂ ಕಾಯುವದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಧರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಿಸಲು ಸುರುಮಾಡಬೇಕು. ಸಾವು ಯಾರಿಗೆ ಎಂದು ಬರುವದು ಅನ್ನುವದನ್ನು ತಿಳಿದವರಾರು? ತನ್ನ ಕಣ್ಣೆದುರೇ ಅನೇಕ ಜನರು ಮರಣಹೊಂದುವದನ್ನು ನೋಡುತ್ತಲಿದ್ದರೂ ನರನು ತಾನೊಬ್ಬ ಚಿರಂಜೀವಿಯಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಆಶ್ಚರ್ಯ. ಬಾಲಕನು ಯೌವನ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ, ಸಾವನ್ನು ಸಮೀಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯುವಕನು ಹಿರಿತನ ಬಯಸಿ ಸಾವಿನ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೇರುತ್ತಾನೆ. ಅದರಂತೆ ಸಾವಿನ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಮುದುಕನು ತಾನು ಚಿರಂಜೀವಿ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಲೌಕಿಕ ವ್ಯವಹಾರ ವಿಸ್ತಾರ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಮುಪ್ಪು ಮರಣಗಳ ಭೀತಿ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅಭಯ ಎನ್ನುವದು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಭಯರೆಂದರೆ ಇರುವ ತನಕ ಧರ್ಮಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರು. ಅವರಿಗೆ ಮರಣಾನಂತರ, ಅಪೂರ್ವವಾದ ಅನೇಕ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಸುಖ

ಸೌಭಾಗ್ಯಗಳು ಕಾದಿರುತ್ತವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಮರಣವೂ ಒಂದು ಸುಖ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೇ ಎನಿಸುವದು. ಧರ್ಮಿಷ್ಠರಿಗೆ ಬದುಕಿದ್ದಾಗಲೂ ಮರಣ ಹೊಂದಿದಾಗಲೂ ಸುಖ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಮಾನವರು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಧರ್ಮಾಚರಣೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ಯಮ :- ಸುಂದರಿ, ನಿನ್ನ ಧರ್ಮ, ವಚನಗಳಿಂದ ನನಗೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಾಗಿದೆ. ಸತ್ಯವಾನನ ಪುನರ್ಜೀವನವೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇಕಾದ ವರಬೇಡು?

ಸಾವಿತ್ರಿ :- ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ಸದ್ಗತಿಯಿಲ್ಲ ಎಂದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ನನಗೆ ನೂರು ಮಂದಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕರುಣಿಸು.

ಯಮ :- ತಥಾಸ್ತು. ನೀನು ಬಯಸಿದ ಫಲವನ್ನೆಲ್ಲ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಇದರಿಂದ ತೃಪ್ತಾಗಿ ನೀನು ಹಿಂತೆರಳಿ ಹೋಗು. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ನನ್ನೊಡನೆ ನಡೆದರೆ ಅಥವಾ ತಡೆದರೆ ನಿನಗೆ ದಣಿವು ಆಗುವದು.

ಇತಿ ಮತ್ಸ್ಯ ಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡುನೂರ ಹದಿಮೂರನೇಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದುದು

— 0 —

ಸತ್ತಗಂಡನನ್ನು, ಮೃತ್ಯುಮುಖದಿಂದ ಪಾರುಮಾಡಿದ **ಅಧ್ಯಾಯ - ೨೧೪**
ಮಹಾಸತಿ ಸಾವಿತ್ರಿ

ಸಾವಿತ್ರಿವಾಚ:

ಧರ್ಮಾಧರ್ಮ ವಿಧಾನಜ್ಞ ಸರ್ವ ಧರ್ಮ ಪ್ರವರ್ತಕ ।

ತಪೋವ ಜಗತೋ ನಾಥ ಪ್ರಜಾಸಂಯಮನೋ ಯಮಃ ॥

ಸಾವಿತ್ರಿ :- ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳ ವಿಧಾನವನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಳಿದ ಧರ್ಮ ಪ್ರವರ್ತಕನಾದ ಧರ್ಮರಾಜನೆ, ಈ ಜಗತ್ತಿಗೆಲ್ಲ ನೀನೇ ಒಡೆಯ. ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೀನು ನಿಯಮನಮಾಡುವದರಿಂದ ನಿನಗೆ **ಯಮ** ಎಂಬ ಹೆಸರುಬಂದಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ನೀನು ರಂಜಿಸುವದರಿಂದ ನಿನಗೆ ಧರ್ಮರಾಜ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜನರು ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ಬಳಿಕ ನಿನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬರುವದರಿಂದ ಮೃತ್ಯುವೆಂತಲೂ ಹೆಸರು. ಮರಣಕಾಲವನ್ನು ಅವರವರ ಕರ್ಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ನೀನು ತರುವದರಿಂದ ಕಾಲನೆಂದು. ಅಂತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವದರಿಂದ ಅಂತಕನೆಂದು, ವಿವಸ್ವಂತ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಸೂರ್ಯನ ಮಗನಾದುದರಿಂದ ವೈವಸ್ವತ ಎಂದೂ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಆಯುಷ್ಯ ಕ್ಷೀಣವಾದ ಬಳಿಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ನೀನು ಸೆಳೆಯುವದರಿಂದ ಸರ್ವಪ್ರಾಣಹರನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವೆ. ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ನೀನೇ ಗತಿ. ನೀನೇ ಧರ್ಮ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವವನು. ನಾನು ನಿನಗೇ ಶರಣು ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ದುಃಖಿತಪ್ರಳಾದ ನನ್ನ ಮತ್ತು ನನ್ನ ಪತಿಯ ತಾಯಿ ತಂದೆಗಳನ್ನು ನೀನೇ ರಕ್ಷಿಸು. ನನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ಬದುಕಿಸು. ನನಗೆ ಮಾಂಗಲ್ಯ ಸೌಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಕರುಣಿಸು.

ಯಮ :- ಧರ್ಮಜ್ಞಳಾದ ಸಾವಿತ್ರಿಯೆ, ನಿನ್ನ ಈ ಸ್ತೋತ್ರದಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾದ ನಾನು ನಿನ್ನ ಪತಿಯಾದ ಸತ್ಯವಂತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ನೀನು ನಿನ್ನ

ಮನೋರಥವು ಪೂರ್ಣವಾದದ್ದರಿಂದ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಹೋಗು. ನಿನ್ನ ಪತಿಯು ನಿನ್ನೊಡನೆ ಎಂಭತ್ತೈದುವರುಷ ಸಂಸಾರಮಾಡಿ ರಾಜ್ಯವಾಳಿ ಅನಂತರ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ವಿಹರಿಸುವನು. ಸತ್ಯವಂತನಿಂದ ನಿನಗೆ ನೂರುಜನಮಕ್ಕಳು ಜನಿಸುವರು. ದೇವತುಲ್ಯರಾದ ಆ ನಿನ್ನ ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲರೂ ರಾಜಾಧಿರಾಜರಾಗಿ ಮೆರೆಯುವರು. ಅವರಿಗೆಲ್ಲ ಸಾವಿತ್ರರು ಎಂದು ನಿನ್ನಿಂದ ಹೆಸರು ಬರುವದು. ನಿನ್ನ ತಾಯಿಯಾದ ಮಾಲವೀದೇವಿಗೆ ಮಾಲವ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ನೂರು ಜನ ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟುವರು. ಆ ನಿನ್ನ ಸಹೋದರರಿಗೂ ಅವರ ಮಕ್ಕಳು ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಮಾಲವರು ಎಂಬ ಹೆಸರೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವದು. ಈ ಸಾವಿತ್ರಿಯ ಕಥೆಯನ್ನು ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಠಿಸುವವರು ದೀರ್ಘಾಯುಷ್ಯ ಪಡೆಯುವರು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ಪೂಜ್ಯನಾದ ಯಮಧರ್ಮನು ಪಾಶದಿಂದ ಬಿಗಿದು ತಂದ ಸತ್ಯವಂತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿ, ಮೃತ್ಯುವಿನೊಂದಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ತಾನು ಅದೃಶ್ಯನಾದನು.

ಇತಿ ಮತ್ಸ್ಯ ಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡುನೂರ ಹದಿನಾಲ್ಕನೇಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದುದು

—○—

ಪಾತಿವ್ರತ್ಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಸೌಭಾಗ್ಯ, ಸಂತಾನ, ಅಧ್ಯಾಯ - ೨೧೫
ಸಾಮಾಜ್ಯ ಮೂರನ್ನೂ ಪಡೆದ ಮಹಾಸತಿ ಸಾವಿತ್ರಿ

ಮತ್ಸ್ಯವಾಚ :

“ಸಾವಿತ್ರೀತು ತತಃ ಸಾಧ್ವೀ ಜಗಾಮ ವರವರ್ಣಿನೀ ।

ಪಥಾ ಯಥಾಗತೇನೈವ ಯತ್ರಾಸೀತ್ ಸತ್ಯವಾನ್ ಮೃತಃ ॥”

ಮತ್ಸ್ಯ :- ಅನಂತರ, ಸುಂದರಿಯೂ ಸಾಧ್ವೀಮಣಿಯೂ ಆದ ಸಾವಿತ್ರಿಯು ತಾನು ಬಂದ ದಾರಿಯಿಂದಲೇ ತಿರುಗಿ ಸತ್ಯವಂತನು ಮರಣಹೊಂದಿದ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಳು. ತನ್ನ ಪತಿಯ ದೇಹವು ಇದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು, ತನ್ನ ತೊಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಅವನ ತಲೆಯನ್ನು ಮೃದುವಾಗಿ ನೇವರಿಸಿದಳು. ಸತ್ಯವಂತನು ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ, ಎರಡೂ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತೆರೆದನು. ಯಮಧರ್ಮನ ಪಾಶದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದ ಬಳಿಕ ಸತ್ತಿದ್ದ ಸತ್ಯವಾನನು ತನ್ನಮೊದಲಿನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅವನು ಮತ್ತೆ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ, ಕಣ್ಣು ತೆರೆದು, ಎದ್ದು ಕುಳಿತನು. ಪ್ರಾಣಸ್ಫುರಣವಾದ ಬಳಿಕ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಅಗಲವಾಗಿ ಅರಳಿಸಿ ಸುತ್ತಲೂ ನೋಡಿ ಸಾವಿತ್ರಿಗೆ ಕೇಳಿದನು :

“ಪ್ರಿಯೆ, ನನ್ನನ್ನು ಸೆಳೆದೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಪುರುಷನು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದನು? ಅವನು ಯಾರು? ನನಗೆ ಏನೂ ತಿಳಿಯದು? ಈ ವನದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ತಲೆಯಿಟ್ಟು ನಾನು ಮಲಗಿಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟೆ. ಅಬ್ಬಾ! ಇಂದು ನಾನು ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ನಿದ್ರೆಮಾಡಿದೆ! ಇಡೀ ದಿನವೆಲ್ಲ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲೇ ಕಳೆಯಿತು. ಹೊತ್ತು ಮುಳುಗಿ ಸಂಜೆ ಆಯಿತು. ಸಾವಿತ್ರಿ, ನೀನು ಉಪವಾಸದಿಂದ ಎಷ್ಟು ಬಳಲಿ ಹೋಗಿರುವೆ ? ನಿನಗೆ

ಬಹಳ ಸಂಕಟವಾಗುತ್ತಿರಬೇಕು. ನಾವು ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿನವರೆಗೆ ಮನೆಗೆ ಬರದಿರುವುದರಿಂದ ನನ್ನ ತಾಯಿ ತಂದೆಗಳಿಗೂ ದುಃಖವಾಗಿರಬೇಕು. ಅವರನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದು ನನಗೆ ಇಚ್ಛೆಯಾಗಿದೆ. ಬೇಗ ನಡೆ ಹೋಗೋಣ.”

ಸಾವಿತ್ರಿ :- ಸೂರ್ಯನು ಅಸ್ತಮಿಸಿದ್ದಾನೆ. ತಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗೋಣ. ಕಣ್ಣೆಲ್ಲದ ಮಾವ ಮತ್ತು ಅತ್ತೆಯರನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗೋಣ. ನಡೆದ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನೆಲ್ಲ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಪತಿಯೊಡನೆ ಮನೆಗೆ ಹೊರಟಳು.

ಇತ್ತ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ದ್ಯುಮತ್ಸೇನನ ಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆಲೇ ಎರಡೂ ಕಣ್ಣುಗಳು ಬಂದವು. ಎಂದೋ ಉಡುಗಿ ಹೋದ ಅವನ ಕಣ್ಣುಗಳ ದರ್ಶನ ಶಕ್ತಿಯು ಮರಳಿ ಬಂದು ಅವನಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆ ನೇತ್ರಪಾಟವವು ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ಎಲ್ಲವೂ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಕಾಣತೊಡಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕಣ್ಣು ಬಂದ ಬಳಿಕ ತನ್ನ ಮಗ ಹಾಗೂ ಸೊಸೆಯಂದಿರನ್ನು ಕಣ್ಣುಂಟ ನೋಡಬೇಕೆಂದು ತಪಕಿಸುವ ಆ ಅರಸನಿಗೆ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ್ದು ನೋಡಿ ದುಃಖವಾಯಿತು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೋದವರು ಇನ್ನೂ ಬರಲಿಲ್ಲವೇಕೆಂದು ಚಿಂತೆ ಆಯಿತು. ಪ್ರೀತಿಯ ಮಗ. ಉಪವಾಸದಿಂದ ಸೊರಗಿದ ಸೊಸೆ ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಏನಾಗಿದನೋ? ಎಂಬ ಚಿಂತೆ ಸಂತಾಪಗಳಿಂದ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ದುಃಖಿಸ ತೊಡಗಿದರು. ಆಶ್ರಮದ ಬಳಿಯಿರುವ ತಪಸ್ವಿಗಳು ಬಂದು ಅವರನ್ನು ಸಮಾಧಾನ ಪಡಿಸಿದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸಾವಿತ್ರಿ ಸತ್ಯವಾನರು ಬರುವದು ಕಾಣಿಸಿತು.

ಶುಭಾಂಗಿಯಾದ ಸಾವಿತ್ರಿಯು ಪತಿಯೊಡನೆ ಬಂದು, ಅತ್ತೆ ಮಾವಂದಿರ ಪಾದಮುಟ್ಟಿನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿದಳು. ದ್ಯುಮತ್ಸೇನನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಮಗನನ್ನು ಬಿಗಿದಪ್ಪಿದನು. ಅನಂತರ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದ, ಋಷಿ ಮುನಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದರು. ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ಸಾವಿತ್ರಿಯು ಎಲ್ಲ ಜನರೆದುರು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಮಾಚಾರವನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಳಿಸಿದಳು. ಮತ್ತು ಆ ಎಲ್ಲ ಋಷಿಮುನಿಗಳ ಸಮಕ್ಷಮದಲ್ಲಿಯೇ ತಾನು ಕೈಕೊಂಡ ಸಾವಿತ್ರೀ ವ್ರತವನ್ನು ಯಥಾ ಸಾಂಗವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಮುಗಿಸಿದಳು.

ಮರುದಿನ ಬೆಳಗಾದ ಕೂಡಲೆ, ದ್ಯುಮತ್ಸೇನನ ಪ್ರಜಾಜನರೆಲ್ಲರೂ ಅವನನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಸಿಂಹಾಸನ ಏರಲು ಕರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದವರು ಬಂದು ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಕೈಜೋಡಿಸಿ ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ‘ಪ್ರಭುಗಳೇ, ತಮ್ಮ ಕಣ್ಣು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಹೋದ ಬಳಿಕ ವೈರಿ ರಾಜರು ಬಂದು ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದ್ದರು. ಆ ರಾಜನನ್ನು ಮಂತ್ರಿಗಳು ಎಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿ ಕೊಂದು ಹಾಕಿದ್ದಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ತಾವು ಈಗ ಅಲ್ಲಿಗೆ ದಯಮಾಡಿಸಬೇಕು.’

ಸಚಿವ ಸಂಪುಟದ ವಿಜ್ಞಪ್ತಿ ಕೇಳಿ ದ್ಯುಮತ್ಸೇನನು ತನ್ನ ಮಗ, ಮಡದಿ, ಸೊಸೆಯೊಂದಿಗೆ ಚತುರಂಗ ಬಲ ಸಮೇತನಾಗಿ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ವೈಭವದಿಂದ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದನು. ಯಮಧರ್ಮನ ವರದ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಸಕಲ ರಾಜೈಶ್ವರ್ಯ ಪುನಃ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದವು. ಅವನಿಗೆ ನೂರುಜನ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳು ಜನಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ಸಾವಿತ್ರಿಯು ನೂರು ಜನ ಸೋದರರನ್ನು ಪಡೆದು, ತಂದೆಯ ಕುಲವನ್ನು

ಉದ್ಧರಿಸಿದಳು. ಅದರಂತೆ, ಸಾವಿನ ಪಾಶಕ್ಕೆ ಕೊರಳು ಕೊಟ್ಟು ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ಪತಿಯನ್ನು ಯಮನ ಮುಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡುಬಂದು ಪತಿಕುಲವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದಳು. ಆದುದರಿಂದ ಮನು ರಾಜನೇ, ಪತಿವ್ರತಾ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಎಲ್ಲ ಮಾನವರು ದೇವರಂತೆ ಪೂಜಿಸಬೇಕು.

ತಸ್ಮಾತ್ಸಾಧ್ವೀ ಸ್ತ್ರೀಯಃ ಪೂಜ್ಯಾಃ ಸತತಂ ದೇವವನ್ನರೈಃ |

ತಾಸಾಂ ರಾಜನ್ ಪ್ರಸಾದೇನ ಧಾರ್ಯತೇ ವೈ ಜಗತ್ತಯಮ್ ||

ತಾಸಾಂ ತು ವಾಕ್ಯಂ ಭವತೀಹ ಮಿಥ್ಯಾ ನ ಜಾತು ಲೋಕೇಷು
ಚರಾಚರೇಷು |

ತಸ್ಮಾತ್ಸದಾ ತಾಃ ಪರಿಪೂಜನೀಯಾಃ ಕಾಮಾನ್ ಸಮಗ್ರಾನಭಿ

ಕಾಮಯಾನ್ತೈಃ ||

ಸಾಧ್ವೀ ಸ್ತ್ರೀಯರು ದೇವರಂತೆ, ನರರಿಗೆ ಪೂಜ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮೂರು ಲೋಕಗಳು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಪ್ರಸನ್ನತೆಯ ಮೇಲೆಯೇ ನಿಂತಿವೆ. ನಿಜವಾದ ಪತಿವ್ರತಾಸ್ತ್ರೀಯರ ಮಾತು ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಎಂದೂ ಸುಳ್ಳಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಸರ್ವಕಾಮನೆಗಳು ಕೈಗೊಡಬೇಕು ಎಂದು ಬಯಸುವವರು ಸ್ತ್ರೀಯರು ಬೇಡಿದ್ದನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಅವರ ಮನೋರಥಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅವರನ್ನು ಪೂಜಿಸಬೇಕು.

ಇತಿ ಮತ್ಸ್ಯ ಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡುನೂರ ಹದಿನೈದನೇಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದುದು

— 0 —

ರಾಜರಾದವರ ಕರ್ತವ್ಯ, ಕರ್ಮ ಮತ್ತು ವಿಹಿತಧರ್ಮ ಅಧ್ಯಾಯ - ೨೧೬
ಮನು ಉವಾಚ:

“ರಾಜ್ಞೋಽಭಿಷಿಕ್ತಮಾತ್ರಸ್ಯ ಹಿಂ ನು ಕೃತ್ಯತಮಮ್ ಭವೇತ್ |

ಏತನ್ಮೇ ಸರ್ವಮಾಚಕ್ಷ್ಯ ಸಮ್ಯಗ್ವೇತ್ತಿ ಯತೋ ಭವಾನ್ ||”

ಮನು :- ರಾಜನಿಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವಾದ ಕೂಡಲೇ ಅವನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕಾದದ್ದೇನು? ರಾಜ್ಯಾಭಿಷಿಕ್ತರಾದ ಅರಸರ ಕರ್ತವ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನನಗೆ ಹೇಳಿರಿ. ಇದೆಲ್ಲವನ್ನು ಸರ್ವಜ್ಞಮೂರ್ತಿಯಾದ ನೀನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುವೆ.

ಮತ್ಸ್ಯ:- ಅಭಿಷೇಕದ ನೀರು, ಮೈಮೇಲಿಂದ ಒಣಗುವದರೊಳಗಾಗಿ ರಾಜನು ಮೊದಲು ತನ್ನ ಸಮಗ್ರ ರಾಜ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತವತನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಸಹಾಯಕ ಮಂಡಲವನ್ನು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೆಲ್ಲ ತಿರುಗಾಡಿ ಹುಡುಕಾಡಿ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಎಷ್ಟೇ ಸಣ್ಣ ಕೆಲಸವಾದರೂ ಒಬ್ಬೊಂಟಿಗನಿಂದ ಮಾಡುವದು ಕಠಿಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದ ಬಳಿಕ ಸಮಗ್ರ ರಾಜ್ಯದ ಸರಿಯಾದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಯಾರಿಂದಲೂ ಮಾಡುವದು ಆಗುವದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯಕುಲದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಬಲಿಷ್ಠರಾದ ವಿವೇಕವುಳ್ಳ ಸಜ್ಜನರನ್ನು ತನ್ನ ಸಹಾಯಕರೆಂದು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕ್ಷಮಾಗುಣವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರಬೇಕು.

ಎಂತಹ ದುಃಖ ಬಂದರೂ ಸಹಿಸುವ ತಾಳ್ಮೆ ಇರಬೇಕು. ಸತ್ವಶಾಲಿಗಳಾಗಿ ಇರಬೇಕು. ಧರ್ಮದ ರಹಸ್ಯ ಅರಿತು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಕಾರ್ಯಮಾಡುತ್ತ ಇರಬೇಕು. ರಾಜರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯಿರಬೇಕು. ಇಂತಹ ಮಧುರವಾಗಿ ಮಾತನಾಡಿ ಹಿತವನ್ನು ಬೋಧಿಸಬಲ್ಲ ತಿಳುವಳಿಕೆಯುಳ್ಳ ಒಳ್ಳೆಯ ಜನರನ್ನು ಸಹಾಯಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ರಾಜನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಅಥವಾ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಜಾತಿಯ ಸೇನಾಪತಿಯನ್ನು ನಿಯಮಿಸಬೇಕು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅವನಲ್ಲಿ ಶೀಲ, ವಾಕ್ಚಾತುರ್ಯ, ಕಷ್ಟಸಹಿಷ್ಣುತೆ, ಕೃತಜ್ಞತೆ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ, ಯುದ್ಧತಂತ್ರ - ಪ್ರಾವೀಣ್ಯ, ಧನುರ್ವಿದ್ಯಾ - ನೈಪುಣ್ಯ, ಆನೆ, ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವಲ್ಲಿ ಕೌಶಲ್ಯ, ಶೌರ್ಯ, ಧೈರ್ಯ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳು ಅವಶ್ಯವಾಗಿರಬೇಕು.

ಒಳ್ಳೇ ಎತ್ತರ ನಿಲುವು, ತೇಜಸ್ವಿ ಮುಖಮಂಡಲ, ಕಾರ್ಯದಕ್ಷತೆ, ಸವಿನುಡಿ, ಸೌಜನ್ಯ. ಇವು ದ್ವಾರಪಾಲಕನಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕಾದ ಗುಣಗಳು. ರಾಜರು ಸ್ವದೇಶ, ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೊಳ್ಳೆ ರಾಜದೂತರನ್ನು ನಿಯಮಿಸಬೇಕಾಗುವದು. ಅವರಲ್ಲಿ ದೇಶಕಾಲ ವಿಭಾಗದ ಪರಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲ ಭಾಷಾಪಟುತ್ವ, ವಾಕ್ಚಾತುರ್ಯ, ಹೇಳಿದಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಜಾಣ್ಮೆ, ಸರ್ವಪ್ರಾಂತಗಳ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಪೂರ್ಣ ಅರಿವು, ಹೇಳದೆ ಕಾರ್ಯಮಾಡುವ ಚಾಣಾಕ್ಷತನ, ಈ ಗುಣಗಳು ಇದ್ದವರನ್ನು ರಾಜದೂತರೆಂದು ಆರಿಸಬೇಕು. ಎತ್ತರವಾಗಿ ದೇಹದಿಂದ, ದೃಢರಾಗಿ, ರಾಜರಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠೆಯುಳ್ಳ, ಕ್ಲೇಶವನ್ನು ಸಹಿಸಬಲ್ಲ ಶೂರರನ್ನು ಅಂಗರಕ್ಷಕರೆಂದು ನಿಯೋಜಿಸಬೇಕು. ನಂಬುಗೆಯ, ವಿನಯವುಳ್ಳ, ನಿಯಮಿತತನವುಳ್ಳ, ಗಂಡು ಅಥವಾ ಹೆಂಗಸನ್ನು ತಾಂಬೂಲಧಾರಿ ಎಂದು ಏರ್ಪಡಿಸಬೇಕು. ರಾಜ್ಯ ತಂತ್ರದ ಎಲ್ಲ ಅವಾಂತರಗಳನ್ನು, ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲ, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಳಗಿದ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಮಾತನಾಡಬಲ್ಲ ರಾಜನೀತಿ ವಿಶಾರದ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಸಂಧಿ ವಿಗ್ರಹ ಸಾಧಕನೆಂದು ಇರಿಸಬೇಕು. ಭೃತ್ಯರು ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆದಾಯ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಅರಿಯಬಲ್ಲ ಪುರುಷನನ್ನು ಜನಾಭಿಪ್ರಾಯದ ನಿವೇದಕ ಎಂದು ನಿಯಮಿಸಬೇಕು. ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ರಥಗಳನ್ನು ನಡೆಸಬಲ್ಲ, ಕಷ್ಟಗಳಿಗೆ ಹೆದರದ ಒಳ್ಳೇ ತೇಜಸ್ವಿ ರಾಜಭಕ್ತ ತರುಣನನ್ನು ಖಡ್ಗಧಾರಿ ಎಂದೂ ನಿಯಮಿಸಬೇಕು. ಧನುರ್ಧಾರಿಯಾಗಿ ರಾಜಸೇವೆಗೆ ಬರುವ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಬಲ, ಭಕ್ತಿ, ಯುಕ್ತಿ, ಕಷ್ಟಸಹಿಷ್ಣುತೆ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳಿರಬೇಕು. ಸಾರಥಿಯು ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಪಳಗಿಸುವಲ್ಲಿ, ನಿಪುಣನಾಗಿದ್ದು, ಭೂಭಾಗದ ಮಾರ್ದವ ಕಾರಿಣ್ಯಗಳನ್ನು ಮೇಲ್ನೋಟದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯಬಲ್ಲವನಾಗಿರಬೇಕು. ಎದುರಾಳಿಯ ಬಲಾಬಲಗಳನ್ನು ಸಕ್ಯದ್ವರ್ಶನದಿಂದಲೇ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಜಾಣ್ಮೆ ಇರಬೇಕು. ಇಂತಹವರನ್ನೇ ಸಾರಥಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಆರೋಗ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತು ರುಚಿಕರವಾದ ಮತ್ತು ಪೌಷ್ಟಿಕವಾದ ಅಡುಗೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಲ್ಲ ಪಾಚಕನನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಶತ್ರುಮಿತ್ರರಲ್ಲಿ ಸಮನಾದ, ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಿಪುಣನಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿಯೆಂದು ನಿಯೋಜಿಸಬೇಕು. ಎಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಾರದರಾದ ಶತ್ರುಮಿತ್ರರಲ್ಲಿ ಸಮಾನರಾಗಿರುವ ದೊಡ್ಡಮನೆತನದ ಪಂಡಿತರನ್ನೇ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶ

ರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಎಲ್ಲ ದೇಶದ ಅಕ್ಷರ, ಲಿಪಿ, ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಆ ಭಾಷೆಯ ಜ್ಞಾನ, ವಿಜ್ಞಾನ, ವಾಚ್ಯ ಬಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪಂಡಿತರನ್ನು ಸಭಾಸದರನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸಬೇಕು. ಇದರಂತೆ ಸರಿಯಾಗಿ ತಲೆಕಟ್ಟು ಹಾಕಿ ಸಮನಾದ ಸಾಲುಹಿಡಿದು ದುಂಡು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಶೀಘ್ರ ಗತಿಯಿಂದ ಬರೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಮರ್ಥರಾದ, ಹೇಳುವವರ ಮಾತು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಬರೆವವರನ್ನು ಲೇಖಕರೆಂದು ನಿಯೋಜಿಸಬೇಕು. ಕಬ್ಬಿಣ, ಬಟ್ಟೆ, ತೊಗಲು, ರತ್ನ ಮುಂತಾದವುಗಳ ವಿಧಾನವನ್ನು, ಬೆಲೆಯನ್ನು, ಬಲ್ಲ ನಿಪುಣನಾದ, ಜಾಗರೂಕ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಧನಾಧ್ಯಕ್ಷನನ್ನು ನಿಯಮಿಸಬೇಕು.

ಪರಂಪರೆಯ ವೈದ್ಯ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಸರಿಯಾದ ಚಿಕಿತ್ಸಾಜ್ಞಾನ ಪಡೆದು ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಪಾರಂಗತನನ್ನು ವೈದ್ಯನೆಂದೂ, ಎಲ್ಲ ದೇಶದಲ್ಲಿಯ ವನಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಅರಿತು ಹಸ್ತಿಶಾಸ್ತ್ರ ಬಲ್ಲವನನ್ನು ಗಜಾಧ್ಯಕ್ಷನೆಂದೂ, ಕೆಟ್ಟ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಪಳಗಿಸಬಲ್ಲ ಚಿಕಿತ್ಸಾವಿಶಾರದನನ್ನು ಅಶ್ವಾಧ್ಯಕ್ಷನೆಂದೂ, ವಾಸ್ತು ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣನಾದ, ಶ್ರಮವಿಲ್ಲದೆ ಕೈಕೆಲಸವನ್ನು ಕುಶಲವಾಗಿ ಮಾಡಬಲ್ಲವನನ್ನು ಶಿಲ್ಪಿ ಎಂದೂ, ಒಳ್ಳೇ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಹಾಗೂ ಶೌರ್ಯದಿಂದ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಾಯುವವನನ್ನು ದುರ್ಗಾಧ್ಯಕ್ಷನೆಂದೂ, ಎಲ್ಲ ವಿಧವಾದ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತನಾದವನನ್ನು ಅಸ್ತ್ರಾಚಾರ್ಯನೆಂದೂ, ದೊಡ್ಡಕುಲದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಧರ್ಮಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ, ಮುದುಕನಾದ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಅಂತಃಪುರದ ಅಧ್ಯಕ್ಷನೆಂದೂ ನಿಯಮಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಏಳು ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿ, ವಿಚಕ್ಷಣರು, ವಿಶ್ವಾಸಿಗಳು, ಆದ ಜನರನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕು. ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿ, ನೋಡಿ, ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಜನರನ್ನು ಚತುರತೆಯಿಂದ ಆಯ್ದು ನಿಯಮಿಸುವುದು ರಾಜರ ಮುಖ್ಯಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಮಹತ್ವದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರಾಜರು, ಬಲ್ಲವರಾದ ಅನೇಕ ಬುದ್ಧಿವಂತರನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಆ ವಿಚಾರಣೆಯು ಅಥವಾ ಗುಪ್ತಾಲೋಚನೆಯು ಮೊದಲು ಒಂದು ಸಲ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ, ಅನಂತರ ಎಲ್ಲರ ಸಮಕ್ಷಮ ನಡೆಯಬೇಕು. ಒಬ್ಬರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಎದುರು ಹೇಳಬಾರದು. ಎಲ್ಲರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಕೇಳಿಕೊಂಡು ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತ ತಾನೇ ವಿಚಾರಿಸಿ, ತಾನೇ ನಿರ್ಣಯ ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಶಾಸ್ತ್ರ, ವೇದ, ರಾಜನೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣರಾದ ಜ್ಞಾನವೃದ್ಧರ ಸೇವೆಮಾಡಿ ಅವರಿಂದ ಕಲಿತು ಅವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ, ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳಬೇಕು. ರಾಜರು ಜಿತೇಂದ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಜಾಕ್ಷೇಮಕ್ಕಾಗಿ ಅನೇಕ ಯಜ್ಞ, ಯಾಗ, ಮಾಡಬೇಕು. ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯ ಋತ್ವಿಜರಿಗೆ ವಿಪುಲವಾಗಿ ದಾನ ದಕ್ಷಿಣೆ ನೀಡಬೇಕು. ಈ ಎಲ್ಲ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಸಮಗ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಲ ಕರ ರೂಪದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಜೆಗಳಿಗಲ್ಲ ರಾಜರು ತಂದೆಯಂತೆ ಇದ್ದು, ಜ್ಞಾನಪ್ರಸಾರ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಗುರುಕುಲದಲ್ಲಿದ್ದು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ ಪಂಡಿತರನ್ನು ಗೌರವಿಸಬೇಕು.

ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಸೇವೆ, ಅನಾಥ, ಮುದುಕ, ವಿಧವೆ, ದೀನ, ಅಂಗಹೀನ, ದಟ್ಟದರಿದ್ರ, ರೋಗಿಷ್ಠ ಮುಂತಾದವರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನು ರಾಜರೇ ನೋಡತಕ್ಕದ್ದು. ದೇಶದಲ್ಲಿ

ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮವು ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆದಿದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ಧರ್ಮದ ದಾರಿ ಬಿಟ್ಟು ನಡೆದವರನ್ನು ಶಾಸನ ಮಾಡಿ ಧರ್ಮ ಪಥದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕು. ವಿದ್ಯೆಗಳು, ಋಜು, ವಕ್ರ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧ. ಇದರಲ್ಲಿ ಋಜು ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ, ವಕ್ರಬುದ್ಧಿಯು ತನ್ನನ್ನು ಬಾಧಿಸದಂತೆ ಜಾಗರೂಕನಾಗಿರಬೇಕು. ತನ್ನ ಛಿದ್ರವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬೇಕು. ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಲೋಪದೋಷಗಳನ್ನು ಆಮೆಯು ತನ್ನ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಗೌಪ್ಯಮಾಡುವಂತೆ ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಇಟ್ಟಿರಬೇಕು. ತನ್ನ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಾಸ ಇಲ್ಲದಿರುವವರನ್ನು ನಂಬಬಾರದು. ವಿಶ್ವಾಸವುಳ್ಳವರ ಮೇಲೆ ನಂಬಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ಇಡಬಾರದು. ವಿಶ್ವಸ್ತಮನುಷ್ಯನಿಂದ ಭಯವು ಉತ್ಪನ್ನವಾದರೆ ಸಮೂಲ ನಾಶಮಾಡಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ನಂಬಿದಂತಿರಬೇಕು, ನಂಬದೇ ಇರಬೇಕು.

ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಬಕಪಕ್ಷಿಯಂತೆ ತನ್ಮಯನಾಗಿ ಸಮಾಲೋಚಿಸಬೇಕು. ಸಿಂಹದಂತೆ ಪರರ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣಮಾಡಬೇಕು. ತೋಳದಂತೆ ಪರರ ಮೇಲೇರಿ ತನಗೆ ಬೇಕಾದುದನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕಾಡುಹಂದಿಯಂತೆ ವೈರಿಗಳ ಸ್ಥಾನದ ಮೇಲೆ ದೃಢವಾಗಿ ಪ್ರಹರಿಸಬೇಕು. ಕೋಕಿಲದಂತೆ ರಾಜರು ಮಾತಾಡಬೇಕು. ಕಾಗೆಯಂತೆ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಸಂಶಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಬೇಕು. ನವಲಿನಂತೆ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾದ ಸುಂದರ ಆಕಾರವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಬೇಕು. ನಾಯಿಯಂಥ ದೃಢಭಕ್ತರನ್ನು ಹತ್ತಿರ ಇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡದೇ ಆಹಾರಗಳನ್ನು ಊಟ ಮಾಡಬಾರದು. ಪರೀಕ್ಷಿಸದ ಹಾಸಿಗೆ, ಹೂ, ಹೊದಿಕೆ, ಆಭರಣ ಯಾವದನ್ನೂ ರಾಜರು ಉಪಯೋಗಿಸಬಾರದು. ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಹೋಗಬಾರದು. ಆಳ ತಿಳಿಯದೆ ನೀರಲ್ಲಿ ಇಳಿಯಬಾರದು. ಉನ್ನತ್ತ ಆನೆಯ ಮೇಲೆ ಏರಬಾರದು; ಕೆಟ್ಟ ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ಹತ್ತಬಾರದು. ಅಪರಿಚಿತ ಹೆಣ್ಣು ಗಳೊಡನೆ ಸಹವಾಸ ಮಾಡಬಾರದು. ದೇವರ ಉತ್ಸವಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಾರದು.

ರಾಜರು ಧರ್ಮಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಿಷ್ಠರನ್ನು, ಯುದ್ಧಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೂರರನ್ನು, ಹಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜಿಪುಣರನ್ನು, ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿ ಷಂಡರನ್ನು, ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕರನ್ನು ನಿಯಮಿಸಬೇಕು. ಗುಣವುಳ್ಳವರನ್ನು ಗೌರವಿಸಬೇಕು. ನಿರ್ಗುಣರನ್ನು ಶಾಸನ ಮಾಡಬೇಕು. ಒಳ್ಳೇ ಚತುರ ಹಾಗೂ ಕಷ್ಟಸಹಿಷ್ಣುಗಳಾದ ಗುಪ್ತಚಾರರನ್ನು ಎಲ್ಲೆಡೆಗೂ ಇಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಯಾಕೆಂದರೆ 'ರಾಜಾನಃ ಚಾರಚಕ್ಷುಷಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ರಾಜರಿಗೆ ಗುಪ್ತಚಾರರೇ ಕಣ್ಣುಗಳು ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಈ ಗುಪ್ತಚಾರ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಅತ್ಯಂತ ಸಂಭಾವಿತರು ಎಂದು ನಂಬಿದವರನ್ನೇ ನಿಯಮಿಸಬೇಕು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇಂತಹ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕುಶಲರಾದ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳನ್ನೂ, ಸನ್ಯಾಸಿವೇಷ ತಳೆದವರನ್ನೂ ನಿಯಮಿಸಬೇಕು. ಚಾರರು ಹೇಳಿದ್ದೆಲ್ಲವನ್ನು ರಾಜರು ನಂಬಿಯೇ ಬಿಡಬಾರದು. ಅದನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ ಮಾಡಬೇಕಾದುದನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದಂತೆ ಅನೇಕಚಾರರನ್ನು ಒಂದೇ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಬೇಕು. ಅಪರಿಚಿತರಾದ ಇಬ್ಬರೂ ಚಾರರು ಒಂದೇ ವಿಷಯ ಬಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅದನ್ನು ನಂಬಬೇಕು. ವೈರಿಗಳ ಹಾಗೂ ಪ್ರಜಾಜನರ

ರಹಸ್ಯ, ಸದ್ಗುಣ, ದುರ್ಗುಣ, ಲೋಪದೋಷ, ಗುಣ, ಗೌರವ, ಎಲ್ಲವೂ ಚತುರರಾದ ಚಾರರ ಮುಖಾಂತರ ರಾಜರಿಗೆ ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಿಳಿದು ಬರುವದು. ಅವರು ಜನರ ರಾಜನಿಷ್ಠೆ, ಅಥವಾ ದ್ವೇಷ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕಂಡ, ಕೇಳಿ ಬಂದು ತಿಳಿಸುವರು. ಅವರ ಮುಖಾಂತರ, ರಾಜನು ಯಾವುದರಿಂದ ಜನಾನುರಾಗವಾಗುವದು, ಅಥವಾ ಯಾವುದರಿಂದ ತನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ಜನರಲ್ಲಿ ವಿರಾಗವುಂಟಾಗುವದು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಜನರಿಗೆ ತನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನುರಾಗ, ಆದರಗಳು ಹುಟ್ಟುವ ಕಾಯಕಗಳನ್ನು ಜಾಣ್ಮೆಯಿಂದ ಮಾಡಬೇಕು.

ಇತಿ ಮತ್ಸ್ಯಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡುನೂರ ಹದಿನಾರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದುದು

—○—

ರಾಜರು ಏನು ಮಾಡಬೇಕು,

ಏನು ಮಾಡಬಾರದು ?

ಅಧ್ಯಾಯ - ೨೧೭

ಮತ್ಸ್ಯ ಉವಾಚ :

ಯಥಾ ನ ವರ್ತಿತವ್ಯಂ ಸ್ಯಾನ್ಮನೋ ರಾಜ್ಞೋಽನುಜೀವಿನಾ ||

ತಥಾ ತೇ ಕಥಯಿಷ್ಯಾಮಿ ನಿಬೋಧ ಗದತೋ ಮಮ ||

ಮತ್ಸ್ಯ:- ರಾಜನ್, ರಾಜರು ಹೇಗೆ ಇರಬೇಕು? ಏನು ಮಾಡಬೇಕು? ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ರಾಜರನ್ನು ಸೇವಿಸುವವರು ಅರ್ಥಾತ್ ಅವರ ಉಪಜೀವಿಗಳು ಹೇಗೆ ಇರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವೆನು ಕೇಳು. ಅರಸರ ಉಪಜೀವಿಗಳು ಸ್ವಯಂ

ರಾಜರು ಹೇಳಿದ ಮಾತನ್ನು ತಮಗೆ ಬೇಡವಾದರೂ ಕೇಳಬೇಕು. ಎಂದೂ ಅವರನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ ನುಡಿಯಬಾರದು. ಜನರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರ ವಿರುದ್ಧವಾದುದನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಹೇಳಲೇಬೇಕಾದರೆ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕು. ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಸಲುವಾಗಿ ಹೇಳುವದಿದ್ದರೆ ರಾಜರು ಪ್ರಸನ್ನರಾಗಿದ್ದಾಗ ಹೇಳಬೇಕು. ತನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ಹೇಳುವದಾದರೆ ತಾನೇ ಹೇಳದೆ, ಅವರ ಮಿತ್ರರಿಂದ ಹೇಳಿಸಿ ಕಾರ್ಯ ಸಾಧಿಸಬೇಕು ರಾಜರ ಅಪ್ಪಣೆಯಿಲ್ಲದೆ ಅಂತಃಪುರದ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸಬಾರದು. ವೈರಿಗಳ ದೂತರೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಾರದು. ರಾಜನು ತನಗೆ ಮಾಡಿದ ಅವಮಾನವನ್ನಾಗಲಿ, ಸ್ನೇಹಶೂನ್ಯತೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಎದುರಿಗೆ ಹೇಳಬಾರದು. ರಾಜರ ದುರ್ಗುಣ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಬಾರದು. ರಾಜರೆದುರು ಅತೀ ಮಾತನಾಡಬಾರದು. ಪೂರ್ತಿ ಮಾತನಾಡದೆಯೂ ಇರಬಾರದು. ಆತ್ಮಪ್ರಶಂಸೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು. ಅವರು ಮಾಡಿದ ದುಷ್ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಅವರೆದುರು ಎಂದೂ ಉಚ್ಚರಿಸಬಾರದು. ಅವರು ಕೊಟ್ಟ ವಸ್ತ್ರ, ಅಲಂಕಾರ, ಅಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಬೇರೊಬ್ಬರಿಗೆ ಕೊಡದೆ ತಾನೇ ಧರಿಸಬೇಕು. ರಾಜರ ಎಡ ಅಥವಾ ಬಲ ಆಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅವರ ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಬಾರದು. ರಾಜರ ಎದುರು ಕುಳಿತು ಕೊಂಡಾಗ ಓದುವದು, ಅಟ್ಟಹಾಸ, ಆಕಳಿಸುವದು, ಸಿಟ್ಟು, ಆತ್ಮಪ್ರಶಂಸೆ, ಹುಬ್ಬು ಗಂಟಿಕ್ಕುವದು, ಬೇಸರಿಕೆ, ವಾಯು

ವಿಸರ್ಜನ, ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ರಾಜಸೇವಕರು ಶಾರ್ಥ, ಆಶೆ, ಚಾಡಿ ಹೇಳುವದು, ದೇವಲಂಡತನ, ಕ್ಷುದ್ರಬುದ್ಧಿ, ಚಂಚಲತೆ ಮುಂತಾದ ದೋಷಗಳಿಂದ ದೂರರಾಗಿರಬೇಕು. ರಾಜರ ಮಗ, ಮಂತ್ರಿ, ಹೆಂಡತಿ ಇವರನ್ನು ನಮಿಸಿ ಗೌರವಿಸಬೇಕು ಕೇಳದೆ ಮಾತನಾಡಬಾರದು. ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನ ಒಲವು ನೋಡಿಕೊಂಡು ನುಡಿಯಬೇಕು, ನಡೆಯಬೇಕು, ಅವರ ಬೇಕು-ಬೇಡಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ವ್ಯವಹರಿಸಬೇಕು. ರಾಜನು ಸೇವಕನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತನಾದರೆ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡುತ್ತಾನೆ ಆ ಸೇವಕನನ್ನು. ಅದುದರಿಂದ ಆ ಸೇವಕನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅನುರಾಗ ಮೂಡುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಬೇಡವಾದವರನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡುವದು ರಾಜರ ಸ್ವಭಾವವೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ರಾಜರು ಇವನ ಬಗ್ಗೆ ಔದಾಸೀನ್ಯ ಅಥವಾ ತಿರಸ್ಕಾರ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಸೇವೆ ಮಾಡಿದಾಗಲೂ ಮಲಗಿಕೊಂಡಂತೆ, ಅಥವಾ ಕುಳಿತೇ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿದಂತೆ ತೋರಿಸುವದು, ಏನಾದರೂ ಹೇಳುವಾಗ ಮಾತಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳುವದು, ಹೊಗಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಮುಖ ತಿರುಗಿಸುವದು, ಬೇರೆ ಕಡೆ ಕಣ್ಣು ಹೊರಳಿಸುವದು, ಇವೆಲ್ಲವೂ ರಾಜರು ವಿರಕ್ತರಾದುದರ ಅಥವಾ ನೀವು ಅವರಿಗೆ ಬೇಡವಾದುದರ ಲಕ್ಷಣ.

ಅವರು ಅನುರಾಗವುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದುದರ ಲಕ್ಷಣಗಳಂತೂ ತಾನೇ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೇ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ, ಆದರಿಂದ ಮಾತನಾಡಿಸಿ, ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ವಿಚಾರಿಸಿ, ಅಪ್ರಿಯವಾದ ನುಡಿಗಳನ್ನು ಆಡಿದರೂ ಅಭಿನಂದಿಸಿ, ಕೊಟ್ಟ ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಆದರದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ಕೊಟ್ಟರೂ ವಿಶೇಷವಾಯಿತೆಂದು ಉಪಚಾರ ಹೇಳಿ, ನಗೆಮುಖದಿಂದ ವ್ಯವಹರಿಸಿದರೆ ರಾಜರು ಪ್ರಸನ್ನರಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ರಾಜರೊಡನೆ ಅವರ ಸ್ವಭಾವ ಒಲವು ಅಭಿರುಚಿ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ನಡೆದು ಅವರ ಪ್ರೀತ್ಯಾದರಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕು.

ಇತಿ ಮತ್ಸ್ಯಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡನೂರು ಹದಿನೇಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದುದು

ಅರಮನೆ ಹಾಗೂ ದುರ್ಗಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

ಅಧ್ಯಾಯ - ೨೧೮

ಮತ್ಸ್ಯ ಉವಾಚ :

“ರಾಜಾ ಸಹಾಯ ಸಂಯುಕ್ತಃ ಪ್ರಭೂತ ಸಸ್ಯೇಂಧನಂ”।

ರಮ್ಯಮಾನತಸಾಮಂತಂ ಮಧ್ಯಮಂ ದೇಶಮಾವಸೇತ್॥

ಮತ್ಸ್ಯ:- ಸಹಾಯ ಸಂಪತ್ತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ರಾಜನು ವಿಧೇಯರಾದ ಸಾಮಂತ ರಾಜರು ಸುತ್ತಲೂ ತಮ್ಮ ನಾಡುಗಳನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರಲು, ನಡುವೆ ತೃಣ ಕಾಷ್ಠ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ರಮ್ಯವಾಗಿರುವ ದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಬೇಕು.

ರಾಜನು ವಾಸಮಾಡುವ ದೇಶವು ವೈಶ್ಯರಿಂದಲೂ ಶೂದ್ರರಿಂದಲೂ ತುಂಬಿರಬೇಕು. ಅಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿದ್ದರೂ ಸಾಕು. ಶತ್ರು ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಅದು ತುತ್ತಾಗಬಾರದು. ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಗಾರರು ಬಹಳ ಜನರಿರಬೇಕು. ಮಳೆಯನ್ನೇ

ನಂಬಿಕೊಂಡಿರದೇ ನದಿಯ ಆಸರೆಯಿಂದ ಭೂವ್ಯವಸಾಯವು ನಡೆಯುವ ಹಾಗಿರಬೇಕು. ಜನರಿಗೆ ರಾಜನಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ ಇರಬೇಕು. ಕಂದಾಯದ ಹೂರೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರಬಾರದು. ಮರಗಳಲ್ಲಿ ಹೂ ಹಣ್ಣುಗಳು ತುಂಬಿರಬೇಕು. ಕಷ್ಟ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶತ್ರು ಸೈನ್ಯಗಳು ರಾಜನ ವಾಸಗೃಹವನ್ನು ಮುತ್ತುವಂತಿರಬಾರದು. ಅದು ರಾಜನಿಗೆ ಪ್ರಿಯಕರವಾಗಿ, ಸುಖ ದುಃಖಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನವಾಗಿ, ಮನಶ್ಯಾಂತಿಯನ್ನೀಯುವಂತಿರಬೇಕು. ಹಾವುಗಳು, ಹುಲಿಗಳು, ಕಳ್ಳಕಾಕರು ಇವರ ಬಾಧೆಯಿರಬಾರದು. ಕೋಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಆರು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಧನುರ್ಧಾರಿಗಳಾದ ಶೂರರು ಸುತ್ತಲೂ ಕಾವಲಿದ್ದರೆ ಅದು ಧನುರ್ದುರ್ಗ, ಅಥವಾ ಬಿಲ್ಲಿನ ಕೋಟೆ ಎನಿಸುವದು. ಒಳಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಬಾಗಿಲು ಕಾಣದಂತೆ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಸುರಂಗ ಮಾರ್ಗವಿದ್ದರೆ ಮಹೀದುರ್ಗವೆನ್ನುವರು.

ಶಸ್ತ್ರಯುದ್ಧ, ಮಲ್ಲಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥರಾದ ಜನರಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದರೆ ನರ ದುರ್ಗವೆಂದು ಹೆಸರು. ಸುತ್ತಲೂ ಎತ್ತರವಾದ ಮುಳ್ಳು ಮರಗಳು ಬೆಳೆದು ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ ವೃಕ್ಷದುರ್ಗವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹತ್ತುವದಕ್ಕಾಗದೆ, ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಗಿರಿದುರ್ಗವೆನಿಸುವದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗಿರುದುರ್ಗವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು, ನೀತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಾದ ರಾಜನು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕೋಟೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಕಂದಕವಿರಬೇಕು. ಊರ ಗೋಡೆಯೂ ಮೇಲ್ಗಡೆ ಮುಗಿಲಟ್ಟಳೆಯೂ ಇರಬೇಕು, ಫಿರಂಗಿ ಮೊದಲಾದ ನೂರಾರು ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಲೂ ಇಡಬೇಕು.

ದಿಡ್ಡಿಯ ಬಾಗಿಲು ಬಲವಾದ ಕಂದಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಮನೋಹರವಾಗಿ ಕಾಣಬೇಕು. ಬಾವುಟವನ್ನು ಹಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಆನೆಯನ್ನೇರಿ ರಾಜನು ನಗರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿ ಇರಬೇಕು. ನಗರದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ನಾಲ್ಕು ಬೀದಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದರ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೃಢವಾದ ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಬೇಕು. ಎರಡನೆಯ ಬೀದಿಯ ಮುಂಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಅರಮನೆಯೂ, ಮೂರನೆಯದರಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಸ್ಥಾನವೂ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಬೇಕು. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಬೀದಿಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಬೇಕು. ಪಟ್ಟಣವು ಚೌಕಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ದುಂಡಗಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕು.

ರಾಜಾಜ್ಞೆಯಿಲ್ಲದೆ ಜನರು ಮನಸ್ಸು ಬಂದಂತೆ ನಗರದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಂತಿರಬಾರದು. ಪಟ್ಟಣವು ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರವಾಗಿರಬಹುದು. ಯವಧಾನ್ಯದಂತೆ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಗಲವಾಗಿ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಕಿರಿದಾಗಿರಬಹುದು. ಅರ್ಧ ಚಂದ್ರಾಕಾರವಾಗಿ ಇರಬಹುದು. ಅಥವಾ ವಜ್ರಾಯುಧದ ಆಕಾರವಾಗಿರಬಹುದು. ನದೀ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಣವು ಅರ್ಧ ಚಂದ್ರಾಕಾರವಾಗಿರುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ನೀತಿಜ್ಞನಾದ ರಾಜನು ಬೇರೆ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಕಟ್ಟಲು ಯತ್ನಿಸಬಾರದು. ಅರಮನೆಯ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೊಕ್ಕಸವನ್ನು, ಅದರ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗಜ ಶಾಲೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕು. ಗಜಶಾಲೆಯು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿಯೇ ಅಥವಾ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕು. ಅದರ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಯುಧ ಶಾಲೆಯನ್ನೂ, ಇನ್ನುಳಿದ ಕೆಲಸಗಳು ನಡೆಯುವ ಕರ್ಮ ಶಾಲೆಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಬೇಕು.

ಅರಮನೆಯ ಎಡಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಕಶಾಲೆಯನ್ನು, ಪುರೋಹಿತನ ಮನೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕು. ಮಂತ್ರಿಗಳ, ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಮತ್ತು ರಾಜವೈದ್ಯರ ವಾಸಗೃಹಗಳನ್ನೂ ಉಗ್ರಾಣವನ್ನೂ ಆಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಕಟ್ಟಬೇಕು.

ಹಸುಗಳ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಗೂ, ಕುದುರೆಗಳ ಲಾಯಕ್ಕೂ ಇಲ್ಲೇ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಬೇಕು. ಅಶ್ವಶಾಲೆಯು ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಇರಬೇಕು. ಕುದುರೆ ಲಾಯದಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ದೀಪಗಳು ಉರಿಯುತ್ತಿರಬೇಕು. ಇದಲ್ಲದೆ ಕೋಳಿಗಳನ್ನು ಸಿಂಗಳಿಕಗಳನ್ನು, ಕರುವಿನೊಡನೆಕೂಡಿದ ಹಸುವನ್ನು ಅಶ್ವಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಹಾಕಬೇಕು. ಕುದುರೆಗಳ ಹಿತಕೋರುವ ರಾಜನು ಪ್ರಯತ್ನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಆಡುಗಳನ್ನು ಸಾಕಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಕುದುರೆಗಳ ರೋಗಕ್ಕೆ ಕೋಳಿ, ಕಪಿ, ಆಡು ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ರಕ್ತ, ಮಾಂಸ, ಮೂತ್ರ, ಮೊದಲಾದವು ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆಂದು ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಾದ ಶಾಲಿ ಹೋತ್ರರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಸೂರ್ಯನು ಮುಳುಗಿದ ತರುವಾಯ ಗೋಶಾಲೆ ಗಜಶಾಲೆ ಮತ್ತು ಅಶ್ವಶಾಲೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಗೊಬ್ಬರವನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ಹಾಕಬಾರದು. ರಾಜನು ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆ ಅರಿತು ಸಾರಥಿಗಳು, ಯೋಧರು, ಶಿಲ್ಪಿಗಳು, ಇವರಿಗೆಲ್ಲ ತಕ್ಕಂತೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಾಸಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು.

ಜೋತಿಷ್ಯರಿಗೂ, ಮಂತ್ರ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಿಗೂ ಕೋಟಿಯೊಳಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಮನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಡಬೇಕು. ಹಲವರು ಗೋವೈದ್ಯರು, ಅಶ್ವವೈದ್ಯರು ಮತ್ತು ಗಜವೈದ್ಯರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಕೊಟ್ಟು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಸಂಗೀತಗಾರರಿಗೂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೂ, ಕೋಟಿಯೊಳಗೆ ಸ್ಥಳ ಕೊಡಬೇಕು. ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದೆ ಬಹಳ ಮಂದಿ ದುರ್ಗದೊಳಗೆ ವಾಸ ಮಾಡಬಾರದು. ಕೋಟಿಯ ಕಾವಲಿಗಾಗಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಸಾವಿರಾರು ಮಂದಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬಲ್ಲ ವೀರರು ಸಿದ್ಧರಾಗಿ ಇರಬೇಕು.

ರಾಜನು ದುರ್ಗದೊಳಗೆ ರಹಸ್ಯವಾದ ಸುರಂಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಬೇಕು. ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಇಡಬೇಕು. ಬಿಲ್ಲುಗಳು, ಕವಣೆಗಳು, ತೋಮರಗಳು, ಬಾಣಗಳು, ಕತ್ತಿಗಳು, ಕವಚಗಳು, ದೊಣ್ಣೆಗಳು, ಗದೆಗಳು, ಪಟ್ಟಿಶಗಳು, ಕೊಡಲಿಗಳು, ಪ್ರಾಸಗಳು, ಚಕ್ರಗಳು, ಕವಚಗಳು, ಗುರಾಣಿಗಳು, ಗುದ್ದಲಿಗಳು, ಹಗ್ಗಗಳು, ಬೆತ್ತಗಳು, ಹಲಿಗೆಗಳು, ಹೊಟ್ಟು, ಇದ್ದಲಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ಶಿಲ್ಪಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಸಕಲ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು, ಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಬೇಕು.

ಹಾವುಗಳನ್ನು ಗಡಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಸಾಕಬೇಕು. ಇವನ್ನೇ ಘಟಸರ್ಪ ಗಳೆನ್ನುವರು. ಮದಿಸಿದ ಆನೆ, ಹುಲಿ, ಸಿಂಹ, ಪಾರಿವಾಳಗಳನ್ನು ಸಾಕಬೇಕು.

ಅರಸನು ತನಗೆ ವಿರೋಧಿಗಳಾದವರ ಸ್ಥಾನಗಳ ಮೇಲೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕಾವಲನ್ನು ಇರಿಸಿ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಇರಬೇಕು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದವುಗಳನ್ನು ರಾಜನು ಜನರ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ನಗರದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸಿ ಇಡಬೇಕು.

ರಾಜನು ಈ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ನಗರದಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಿ ಇಡಬೇಕು. ಜೀವಕ, ಋಷಭಕ, ಕಾಕೋಲು, ನೆಲ್ಲಿ, ಅಡುಸೋಗೆ, ಮೂರೆಲೆ ಹೊನ್ನೆ, ಒಂದೆಲೆ ಹೊನ್ನೆ, ಕಾಡುಹೆಸರು, ಕಾಡುಲುದ್ದು, ಮೇದೆ, ಮಹಾಮೇದೆ, ನೆಲಮಾಗಳಿ, ಕಳ್ಳಂಗಡಲೆ, ಕುರುಬೆ, ವಾಸಂತಿ, ನೆಲನೆಲ್ಲಿ, ನೆಲಗುಳ್ಳೆ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳೆ, ಕರ್ಕಾಟಕಿಶೃಂಗಿ, ಶೃಂಗಾಟಕಿ, ನೀಲಿಕಹಿ ಬಸಿರಿ, ರೇಣುಕಿದರ್ಭೆ ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ನೆಲಗುಂಬಳ, ಹಾಲುಗುಂಬಳ, ಮಹಾಪೀಠ, ಮಹಾಕಸ, ಗೇರು, ಸಹದೇವಿ, ಕಟುಕರೋಣಿ, ಹರಳು, ಅತಿಬಜೆ, ಸಬ್ಬಸಿಗೆ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಫಲ್ಲು, ಅತಿಮಧುರ, ಬಿದಿರುಪ್ಪ, ಅತಿಶುಕ್ರ, ಶಿವನಿ, ಕೋತಂಬರಿ, ಲಾಳಿಕಡ್ಡಿ, ನಾನಾ ಜಾತಿಯ ಕಬ್ಬುಗಳು, ಬೆಲ್ಲ, ಕಾಕಂಬಿ, ಮುಳ್ಳುಬದನೆ, ಮಧೂಲಿಕ, ಶತಾವರಿ, ಮಾಧೂಕ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ತಾಲ, ಆತ್ಮಗುಪ್ತ, ಧಾರ್ಮಿಕಾ, ರಾಜಶೀರ್ಷಿಕೆ, ಧಾನ್ಯಾಕ, ಋಷ್ಯಪ್ರೋಕ್ತ, ಕಾಕಜಿಹ್ವೆ, ಉರುಪುಷ್ಪಿ, ಪರ್ವತ, ಅಪುಸ, ಮಧುವಲ್ಲಿ, ಕುಲಿಂಗಾಕ್ಷಿ, ಪುನರ್ನವ, ಕಶೇರು, ಕಾಶ್ಮೀರಿ, ಬಿಲ್ವ, ಕೇಸರ, ತುಷಧಾನ್ಯ, ಶವಿಧಾನ್ಯ ಹಾಲುಜೇನು, ಮಜ್ಜೆಗೆ, ಎಣ್ಣೆ, ಮಜ್ಜಾವಸಾ, ಫೃತ, ನೀಪ, ಅರಿಷ್ಟಕ, ಅಮಾಸೋಮ, ಬಾಣ ಮುಂತಾದ ಔಷಧಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಮಧುರಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು.

ದಾಡಿಮ, ಆವ್ಯಂತಕ, ತಿಂತಿಡೀಕ, ಆಮ್ರಾತ್ರಕ, ಆಮ್ಲಾಕ, ಆಮ್ಲವೇತಸ, ಭವ್ಯ, ಕರ್ಕಂಧು, ಲಕುಚ, ಕರಮರ್ದ, ಬೀಜಪೂರ, ಕಂಡೂರ ಮಾಲತಿ, ರಾಜಬಂಧುಕ, ಎರಡು ಜಾತಿಯಕೋಲುಕಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಎಲೆಗಳು, ಎರಡು ಬಗೆಯ ಆಮ್ರಾತ್ರಕಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಎಲೆಗಳು, ಪರಾವತ, ನಾಗರಕ, ಪ್ರಾಚೀನಾರುಕ, ಕಪಿತ್ಥ, ಆಮಲಕ, ದಂತಶರ, ಜಾಂಬವ, ನವನೀತ, ಸೌವೇರ, ಕರುಕ್ಷೋದಕ, ಸುರಾ, ಆಸವ, ಮದ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಮಾದಕ ದ್ರವ್ಯಗಳು, ದ್ರವ ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲ್ಗಡೆಯ ಹೆಪ್ಪು ಮಜ್ಜೆಗೆ, ಇವು ಶುಕ್ರ ಜಾತಿಯವು. ಅಮ್ಲಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ರಾಜನು ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ಸೈಂಧವ, ಉದ್ಬಿಧ, ಪಾರೇಯ, ಪಾಕ್ಯ, ಸಾಮುದ್ರಲೋಮಕ, ಕೌಪ್ಯ, ಸೌವರ್ಣ, ಲವಿಡ, ಬಾಲಕೇಯ, ಓರ್ವ, ಕ್ಷಾರ, ಕಾಲಿಭಸ್ಮ, ಇವುಗಳ ಲವಣಗಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವು. ಇವುಗಳನ್ನು ರಾಜನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಇಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಮೂಲ ಚವ್ಯಚಿತ್ರಕ, ಭಿಲ್ಲಾತ, ಅಜಮೋಜ, ಹಿಂಗು, ಮೂಲಿಕ, ಕುಂಜಿಕಾ, ಕಾರವಿ, ಧಾನ್ಯಕ, ಸುಮುಖಾ, ಕಲಮಾಲಿಕಾ, ಲಶುನ, ಸುರಸ, ಕಾಯನೌಭಿ, ಹರಿತಾಲ, ಮನಕಿಶಿಲಾ, ಅಮೃತಾ, ರುದಂತೀ, ರೋಹಿಷ, ಹಂಜಿಕಾ, ಅತಿವಿಷ, ಕುಂಕುಮ, ಏರಂಡ, ಕಾಂಡೀರ, ಹಂಜಿಕಾ, ಅತಿ ವಿಷ, ಹಿಂಗುಪತ್ರಿಕಾ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಔಷಧಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ವಸ್ತುಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ, ಅನೇಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪಿತ್ತರಸ, ಮೂತ್ರ, ನಾನಾ ಜಾತಿಯ ಗಿಡಬಳ್ಳಿಗಳು, ಬೇರುಗಳು ಅವಶ್ಯವಾದವುಗಳು. ಇವೆಲ್ಲವು ಕಟುಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ರಾಜನು ತನ್ನ ದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಿಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ಅಲ್ಲದೆ, ಮಸ್ತ, ಚಂದನ, ಕೃತಮಾಲ, ದಾರು, ಹರಿದ್ರಾ, ನಲದ, ಉಶೀರ, ವಕ್ತಮಾಲ, ಕದಂಬಕ, ದೂರ್ವಾ, ಪಟೋಲ, ಕಟುಕಾ, ದಂತೀತ್ವಕ, ಪತ್ರಕ, ಕಿರಾತ,

ತಿಕ್ತ, ಅತಿವಿ, ತಾಲಿಪತ್ರ, ತಗರ, ಸಪ್ತಪರ್ಣ, ವಿಕಂಕತ, ಸುರೋದಭವಾ, ರೋಹಿಣಿ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ, ಪರ್ಪಟ, ದಂತಿಕಾ, ರಸಾಂಜನ, ಭೃಂಗರಾಜ, ಪತಂಗಿ, ಪರಿಪೇಲವ, ದುಃಸ್ವರ್ತ, ಗುರುಣೀ, ಕಾಮಾ, ಶ್ಯಾಮಾಕ, ಗಂಧ ನಾಕುಲಿ, ತುಷಪರ್ಣಿ, ವ್ಯಾಘ್ರನಖ, ಮಂಜಿಷ್ಠಾ, ಚತುರಂಗುಲಾ, ರಂಭಾ, ರಂಭಾಂಕುರ, ಸ್ಫೋತಾ, ತಾಲಾಸ್ಫೋತಾ, ಹರೇಣುಕಾ, ವೇತಾಗ್ರ, ವೇತಸ, ತುಂಬಿ, ವಿಷಾಣಿ, ಲೋಧ್ರಪುಷ್ಪಿಣೀ, ಮಾಲತಿ, ಕರಕೃಷ್ಣಾ, ವೃಶ್ಚಿಕಾ, ಜೀವಿತಾ, ಪರ್ಣಿಕಾ, ಗಡೂಚಿ, ಇವುಗಳು ತಿಕ್ತಗುಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಇವುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಬೇಕು.

ಎರಡು ಜಾತಿಯ ಅಭಯಗಳು, ಅಮಲಕಗಳು, ಬಭೀತಕ, ಪ್ರಿಯಂಗು, ಧಾತಕೀಪುಷ್ಪ, ಮೋಟಾ, ಅರ್ಜುನ, ಆಸನ, ಅನಂತಾ, ಸ್ತ್ರೀತುವರಿಕಾ, ಶ್ಯೋಣಾಕ, ಕಟ್ಟಲ, ಭೂರ್ಜಪತ್ರ, ಶಿಲಾಪತ್ರ, ಪಾಟಲಾಪತ್ರ, ಲೋಮಕ ಸಮಂಗಾಮೂಲ, ತ್ರಿವೃತಾಮೂಲ, ಕಾರ್ಪಾಸ, ಗೈರಿಕಾಂಜನ, ವಿದ್ರುಮ, ಮಧೂ ಚಿಷ್ಪ, ಕುಂಭಿಕಾ, ಕುಮುದ, ಉತ್ಪಲ, ನ್ಯಗ್ರೋಧ, ಅಶ್ವತ್ಥ, ರೆಂಶುಕಿ, ಶಿಂಶಪ, ಶಮಿ, ಪ್ರಿಯಾಲ, ಪೀಲು, ಕಾಶಾರಿ, ಶಿರೀಷ, ಬಿಲ್ವ, ಅಗ್ನಿಮಂಥ, ಅಶೋಕ, ಬದರ ಕದಂಬ, ಖದಿರದ್ವಯ, ಇವುಗಳ ಎಲೆ ಬೇರು ಹೂವು ಇವೆಲ್ಲ ಕಷಾಯಗುಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವುಗಳು. ಭೂಪತಿಯು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟು ಇವುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಇಡಬೇಕು.

ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದಕ್ಕೂ, ಅಂಗಹೀನರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಗಾಳಿ, ಹೊಗೆ, ನೀರು ಇವುಗಳ ಸಂಚಾರಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ರೋಗವನ್ನು ಹರಡುವುದಕ್ಕೂ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಕ್ರಿಮಿ ಕೀಟಗಳನ್ನು, ವಿಷಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ರಾಜನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಬೇಕು. ಬಗೆ ಬಗೆಯ ವಿಷದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು, ವಿಷ ಪರಿಹಾರಕವಾದ ವಿಚಿತ್ರ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಔಷಧಗಳನ್ನು ಭೂಪಾಲಕನು ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಇಡಬೇಕು.

ರಾಕ್ಷಸರು, ಭೂತ, ಪಿಶಾಚಿಗಳು, ಪಾಷಿಷ್ಠರು ಇವರನ್ನು ಅಡಗಿಸಿ ಪುಷ್ಪಿಯನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲ ಮಣಿಮಂತ್ರ, ಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕು. ಗೀತ ನೃತ್ಯಾದಿ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತರಾದವರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಕೊಟ್ಟು, ತನ್ನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಹೇಡಿಗಳು, ಉನ್ಮತ್ತರು, ಕೋಪಿಷ್ಠರು, ಅವಮಾನಿತರು, ಕೆಟ್ಟನಡತೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಪಾಪಸ್ವಭಾವದವರು ಇಂತವರನ್ನು ರಾಜನು ತನ್ನ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಇರಗೊಡಬಾರದು.

ಯಂತ್ರಗಳು, ಆಯುಧಗಳು, ಅಟ್ಟಲೆಗಳು ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ, ಧಾನ್ಯಗಳಿಂದಲೂ, ಔಷಧಿಗಳಿಂದಲೂ, ವರ್ತಕರಿಂದಲೂ, ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಲವಾದ ರಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ, ಕೋಟಿಯೊಳಗೆ ಭೂಪಾಲಕನು ವಾಸ ಮಾಡಬೇಕು.

ಇತಿ ಮತ್ಸ್ಯಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ನೂರಾ ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದುದು

ಮನುರವಾಚ :

“ರಕ್ಷೋಘ್ನಾನಿ ವಿಷಘ್ನಾನಿ ಯಾನಿ ಧಾರ್ಮಣಿ ಭೂಭುಜಾ
ಅಗದಾನಿ ಸಮಾಚಕ್ಷ ತಾನಿ ಧರ್ಮಭೃತಾಂ ವರ||”

ಮನು :- ಧರ್ಮಧಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನಾದ ಓ ದೇವಾ, ರಾಕ್ಷಸರ ಬಾಧೆಯನ್ನು, ವಿಷಯಗಳ ದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಯಾವ ಯಾವ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ರಾಜನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಇಡಬೇಕು ಅದನ್ನು ನನಗೆ ತಿಳಿಸು.

ಮತ್ಸ್ಯ :- ಬಿಲ್ವಪತ್ರಯ ಹೀಚು, ಯವಕ್ಕಾರಿ, ಪಾದರಿ ಚಕ್ಕೆ, ಹಿಂಗು, ಮೆಣಸು, ಶಿವನಿಬೇರು, ನಾಯಿ ಬೇಲದ ಚಕ್ಕೆ, ಇವುಗಳ ಕಷಾಯವನ್ನು ವಿಷ ಮಿಶ್ರವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿಮುಕಿಸಿದರೆ ಕೂಡಲೇ ವಿಷವು ಪರಿಹಾರವಾಗುವದು. ಯವಧಾನ್ಯ, ಸೈಂಧವ ಲವಣ, ಪಾನದ್ರವ್ಯ, ವಸನ, ಶಯನ, ಆಸನ, ಉದಕ, ಇಂತಹ ಉಪಯುಕ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಈ ಕಷಾಯದಿಂದ ಪ್ರೋಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷದ ದೋಷವು ನಾಶವಾಗುವದು.

ಚಳ್ಳೆ, ಪಾದರಿ, ಅತಿಬಜೆ, ನುಗ್ಗೆ, ಕೊರಚೆಗೆ, ಕೋವೆ, ಮಂಜಿಷ್ಠೆ, ಅಡಸೋಗೆ, ಬೇಲ, ಅರಳಿ, ಕೆಂಪುಗಂಧ, ಸಹದೇವಿ, ಅರಿಸಿನ, ಮರದರಿಸಿನ, ಇವೆಲ್ಲವೂ ವಿಷನಾಶನಿಗಳು, ಇವುಗಳ ಕಷಾಯವನ್ನು ಕವಚ, ಅಭರಣ, ಭತ್ತ, ಚಾಮರ, ಗೃಹ ಇವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋಕ್ಷಿಸಿದರೆ ವಿಷದ ಬಾಧೆ ತೊಲಗುವದು, ಅಲ್ಲದೆ, ಅರಗು ಪ್ರೇಂಖಣದ ಚಕ್ಕೆ, ಮಂಜಿಷ್ಠೆ, ಏಲಕ್ಕಿ, ರೇಣುಕೆಯಬೀಜ, ಅತಿಮಧುರ, ಇವುಗಳನ್ನು ಮುಂಗಸಿಯುಪಿತ್ತರಸದೊಡನೆ ಬೆರೆಸಿ, ಎತ್ತಿನ ಕೊಂಬಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಏಳು ರಾತ್ರಿ ನೆಲದೊಳಗೆ ಹೂಳಬೇಕು. ಬಳಿಕ ಅದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು, ಮಣಿಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಚಿನ್ನದ ತಂತಿಯಲ್ಲಿ ಪೋಣಿಸಿ ಕೈಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ವಿಷಮಿಶ್ರಿತವಾದ ಪದಾರ್ಥ ಗಳಿಗೆ ಅದು ತಗಲಿದ ಕೂಡಲೇ ವಿಷದ ದೋಷವು ದೂರವಾಗುವದು. ಮತ್ತು ಮೆಣಸೆಲೆ, ಬನ್ನಿಎಲೆ, ತುಂಬೇಎಲೆ ಬಿಳಿಸಾಸುವೆ, ಬೇಲದ ಹಣ್ಣಿನ ಕರಟ, ಚಂಗುಲ ಕೋಷ್ಠಿ, ಮಂಜಿಷ್ಠೆ ಇವುಗಳನ್ನು ನಾಯಿಯ ಅಥವಾ ಕಪಿಲವರ್ಣದ ಹಸುವಿನ ಪಿತ್ತರಸದಲ್ಲಿ ನುಣ್ಣಗೆ ಅರೆದು ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ವಿಷನಾಶಕ ಔಷಧ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಬಹುದು.

ಏಲಕ್ಕಿಯ ಬೇರು, ಚಕ್ರವರ್ತಿನಿ ಎಂಬ ವನಸ್ಪತಿಯ ಬೇರು ಇವುಗಳಿಂದಲೂ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ವಿಷನಾಶಕ ಮಣಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಇವುಗಳನ್ನು ಕೈಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡರೂ ವಿಷ ದೋಷ ಪರಿಹಾರವಾಗುವದು.

ರೇಣುಕೆಯ ಬೀಜ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ ಮಂಜಿಷ್ಠೆ ಅರಿಸಿನ, ಅತಿಮಧುರ, ಜೇನು ತುಪ್ಪ, ತಾರೆಯ ಚಕ್ಕೆ, ಈಶ್ವರೀ ಬೇರು, ಅರಗು, ಇವುಗಳನ್ನು ನಾಯಿಯ ಪಿತ್ತರಸದಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ, ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಏಳು ದಿನ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹೂಳಿಟ್ಟು, ಹಿಟ್ಟಿನಂತೆ

ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆಯಬೇಕು. ಅದನ್ನು ವಾದ್ಯಗಳಿಗೂ, ಬಾವುಟಗಳಿಗೂ ಲೇಪಿಸಬಹುದು. ಈ ಔಷಧವನ್ನು ನೋಡಲಿ, ಮೂಸಿ ನೋಡಲಿ, ಕೊನೆಗೆ ಇದರ ಹೆಸರನ್ನಾದರೂ ಕೇಳಲಿ. ಕೂಡಲೇ ವಿಷವು ಪರಿಹಾರವಾಗುವದು.

ಅಲ್ಲದೆ ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ಶುಂಠಿ ಸಮುದ್ರಲವಣ, ಸೈಂಧಲವಣ, ಬಿಡವಲಣ, ಕಾಚಲವಣ, ಸೌವರ್ಚಲವಣ, ಮಂಜಿಷ್ಠ, ಅರಿಸಿನ, ಮರದರಿಸಿನ, ಕರೆವಿಲಕ್ಕಿ, ತಿಗಡೆಯಲೆ, ವಾಯಿವಡಂಗ, ಹಾವು ಮೆಕ್ಕೆ, ಅತಿಮಧರ, ನೀರಂಜಿ, ಚಕ್ಕೆ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಇವುಗಳನ್ನು ಹಸುವಿನ ಕೊಂಬಿನೊಳಗಿಟ್ಟು, ನೆಲದಲ್ಲಿ ಏಳುದಿನ ಹೂಳಬೇಕು ತರುವಾಯ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ, ಪ್ರಮಾಣಾನುವಾಗಿ ಉಟಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಬಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಬೇಕು. ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ವಿಷವು ಇದರಿಂದ ಜೀರ್ಣವಾಗುವದು. ವಿಷ ನಿವೃತ್ತಿಯಾದ ಮೇಲೂ ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಪಿತ್ತ ದೋಷ ಉಂಟುಮಾಡುವದು.

ಬಿಳಿ ಜೇರಿಗೆ, ಧೂಪ, ಸಾಸುವೆ, ಏಲಾವಾಲುಕ, ಗಂಗುಂಗೆ ಬೀಜ, ಕಾಗೆ ತೊಂಡೆ, ದೇವದಾರು ಚಕ್ಕೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಮತ್ತಿಯ ಹೂವಿನೊಡನೆ ಸೇರಿಸಿ, ಪುಡಿಮಾಡಿ, ವಾಸದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಗೆ ಹಾಕಿದರೆ ಚರಾಚರ ವಸ್ತು ಸಂಬಂಧವಾದ ವಿಷವು ನಾಶವಾಗುವದು. ಅಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಮಿ ಕೀಟಗಳು, ಕಪ್ಪೆಗಳು, ಬೇರೆ ತೆರನಾದ ವಿಷಪ್ರಾಣಿಗಳು ಯಾವವೂ ಸುಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪುಡಿಯ ಧೂಪವನ್ನು ಹಾಕಿದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಟ, ಮಾಯೆ ಇವುಗಳ ಕಾಟವೂ ತಪ್ಪುವದು.

ಶ್ರೀಗಂಧ, ಹಾಲೆ ತೊಗಟೆ, ಮುತ್ತುಗದ ತೊಗಟೆ, ಕೊರಟಗೆ ಏಲಾವಾಲು, ಕೆಂಪು ತಿಗಡೆಯ ಚಕ್ಕೆ, ಈಶ್ವರೀಬೇರು ಕಿರುಗುಸೋಲೆ ಸಪ್ಪು, ಗಣಕೇ ಗಿಡು ಇವುಗಳ ಕಷಾಯವು ಸ್ನಾನ ಪಾನಾದಿ ಸಕಲವಿಧಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ಪ್ರಶಸ್ತವಾದುದು, ಅಲ್ಲದೆ ಗೋರೋಚನ, ತಾಳೇಶಪತ್ರ, ಮೆಣಸೆಲೆ, ಕುಂಕುಮ ಕೇಸರಿ, ಇವುಗಳ ಚೂರ್ಣದಿಂದ ತಿಲಕವನ್ನು ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡವನಿಗೆ ವಿಷದ ಬಾಧೆ ತಟ್ಟದು. ಆತನ ಪುರುಷರ, ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮತ್ತು ಅರಸನ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗುವನು.

ಅರಿಸಿನ, ಮಂಜಿಷ್ಠ, ಉತ್ತರಣಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಬೇವಿನ ಚಕ್ಕೆ, ಇವುಗಳ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಮೈಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡರೆ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ವಿಷದ ಬಾಧೆಗಳು ದೂರವಾಗುವವು. ಬಾಗೆಯ ಕಾಯಿ, ಎಲೆ, ಹೂ, ಚಕ್ಕೆ, ಬೇರು ಇವುಗಳನ್ನು ಗೋಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಔಷಧವು ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ವಿಷದ ಮೇಲೂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬಲ್ಲದು.

ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮೂಲಿಕೆಗಳು ಇಂತಿವೆ: ಕಾಡುಹಾಗಲ, ಕರ್ಕೋಟಕಿ, ವಿಷ್ಣುಕ್ರಾಂತಿ, ಲವಂಗ, ಶತಮೂಲಿ, ಬಾವಂತಿ, ರಾಮಫಲ, ಕಳ್ಳಂಗಡಲೆ, ಬೂರುಗ, ಪಡವಲ, ಬಂದೆಲಗ, ಖರ್ಜೂರ, ಅರಿಸಿನ, ದಗ್ಧರುಹಾ, ನೆಲದಾಹರೆ, ಹಾವು ಮೆಕ್ಕೆ, ಗಿರಿಕರ್ಣಿಕೆ, ಇಲಿಕಿವಿ, ಆನೆಹಿಪ್ಪಲಿ, ಕೊರಟಗೆ, ಆಡುಮುಟ್ಟದ ಸೊಪ್ಪು, ಉತ್ತರಣಿ, ಕೆಂಪು ಉತ್ತರಣಿ, ಬರ್ಹಿಶಿಖಾ, ಹೀರೆ, ಹೊಂಗೆ, ಪ್ರಿಯಾಲ, ಕಗ್ಗಲಿ, ವಾರುಣಿ, ವಸುಗಂಧಾ, ನಂಜಾರೆ, ಈಶ್ವರಿ, ಶಿವಗಂಧಾ, ಅಶ್ವಗಂಧಾ, ವಂಶನಾಳಿಕಾ, ಜತುಕಾಲಿ, ನೆಲಗುಂಬಳ, ಬಿಳೇಗುಳ್ಳೆ, ಇಷ್ಟಮುಧಕ, ವಜ್ರಕ ದೇವದಾರು, ಲಕ್ಕಿ, ಜೇವದ್, ನಂದಾ

ಮೇದೆ, ಗ್ರಂಥಿಕ ತತಗರ, ಒಣಶುಂಠಿ, ನೆಗ್ಗಿಲು, ನಾಲ, ಜಾಲಿ, ಜಾತಿ, ಅಲೆದೆಲೆ, ಕಾರ್ತಸ್ವರ, ಮಹಾನೀಲ, ಧೂಪ, ಹಂಸಪಾದಿ, ಮಂಡೂಕ, ಪರ್ಣಿ, ವಾರಾಹಿ, ಕಿರುಗುಸೋಲೆ, ಸರ್ಪಾಕ್ಷಿ, ಲವಲಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಿ, ಅತಿಬಜೆ, ಸುಖಾಕಾರ, ರುಜಾಪಹಾ, ವೃದ್ಧಿಕರಿ ಶಲ್ಯದಾ, ಲವಂಗಪತ್ರ, ಕಟುಕರೋಣಿ, ಬದನಿಕೆ, ದತ್ತೂರ, ಚಿತ್ತಫಲಾ, ಕಾಕೋಲಿ, ಕ್ಷೀರಕಾಕೋಲಿ, ಪೀಲುಕರ್ಣಿ, ಕೇಶಿನಿ, ಚೇಳುಕೊಂಡಿ, ಮಹಾನಾಗಾ, ಆಷಾಢೀ, ಗರುಡೇವೇಗಾ, ನೀರುನೈದಿಲೆ, ನೆಲನೈದಿಲೆ. ಮಹಾಭೂಮಿಲತೆ ಉನ್ನಾದಿನಿ, ಸೋಮರಾಜ, ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುವು, ಇವುಗಳನ್ನು ರಾಜನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಬಗೆ ಬಗೆಯ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಣಿಗಳನ್ನೂ ಕೀಟಪಕ್ಷಗಳನ್ನು, ಸರ್ಪ, ಗಜ, ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಮಣಿ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿ ಇಡಬೇಕು.

ರಾಕ್ಷಸರ ಭೀತಿಯನ್ನು, ವಿಷದ ಬಾಧೆಯನ್ನು, ಭೂತ-ಬೇತಾಳಗಳ ಉಪದ್ರವವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಮಣಿ-ಮಂತ್ರೌಷಾಧಿಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕು. ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ಹಸು, ಕತ್ತೆ, ಒಂಟೆ, ಹಾವು, ಹಸುಬನಹಕ್ಕಿ, ನರಿ, ಮುಂಗಸಿ, ಕಪ್ಪೆ, ಸಿಂಹ, ಹುಲಿ, ಬೆಕ್ಕು, ಕಪಿ, ಜಾತಕ, ಹೆಣ್ಣಾನೆ, ಕೋಣ, ಜಿಂಕೆ ಇವುಗಳ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಮಣಿ ಅಥವಾ ಗ್ರಂಥಿ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ರಾಜನು ಶೇಖರಿಸಿಡಬೇಕು.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಉತ್ತಮವಾದ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಅರಸನು ವಿಷದಬಾಧೆ, ಭೂತಪೀಡೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದು, ನಿರ್ಮಲವೂ, ಸಲಕ್ಷಣವೂ, ಸುಗುಣಪೂರ್ಣವೂ ಆದ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡಬೇಕು.

ಇತಿ ಮತ್ಸ್ಯಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡುನೂರಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದುದು

— 0 —

ರಾಜಧರ್ಮ ವರ್ಣನೆ

ಅಧ್ಯಾಯ - ೨೨೦

ಮತ್ಸ್ಯ ಉವಾಚ :

ರಾಜನ್! ಪುತ್ರಸ್ಯ ರಕ್ಷಾ ಚ ಕರ್ತವ್ಯಾ ಪೃಥಿವೀಕ್ಷಿತಾ।

ಆಚಾರ್ಯಶ್ಚಾತ್ರಕರ್ತವ್ಯೋ ನಿತ್ಯಯುಕ್ತಶ್ಚ ರಕ್ಷಿಭಿಃ॥

ರಾಜನೇ, ಮಹಾರಾಜರು, ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳ, ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಮಾಡಬೇಕು. ಒಳ್ಳೇ ಗುರುವನ್ನು ಎಲ್ಲ ವಿಧವಾದ ರಕ್ಷಣೆ ಒದಗಿಸಿ, ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಪಾಠಹೇಳಿಕೊಡಲು ನಿಯಮಿಸಬೇಕು. ರಾಜಕುಮಾರರಿಗೆ ಧರ್ಮ, ಕರ್ಮ, ಅರ್ಥ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಧನುರ್ವೇದ ಕಲಿಸಬೇಕು. ಆನೆ, ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಓಡಿಸುವುದು, ರಥ ನಡೆಸುವುದು ಅವರಿಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಿರಬೇಕು. ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಮಕ್ಕಳಿಂದ ವ್ಯಾಯಾಮ ಮಾಡಿಸಬೇಕು. ಶಿಲ್ಪವಿದ್ಯೆಯೂ ಅವಶ್ಯಕ. ಮುಂಗೋಪಿ, ಹಾಗೂ ಲೋಭಿಗಳ ಸಹವಾಸವು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಆಗದಂತೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸಬೇಕು. ಯೌವನ ಬಂದಾಗ ಅವರು

ಇಂದ್ರಿಯ ಲೋಲುಪರಾಗಿ ದಾರಿ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗದಂತೆ ಶೀಲಸಂಯಮಗಳ ಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ಅವಿನೀತ ಮಕ್ಕಳಾದರೆ ಬೇಟೆ, ಕುಡಿತ, ಜೂಜಾಟ, ಇವು ರಾಜನಿಗೆ ತಗಲಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಚಟಗಲಾಗಿವೆ, ಅವುಗಳಿಂದ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ದೂರ ಇಡಬೇಕು. ಹಗಲು ಹೊತ್ತು ಮಕ್ಕಳು ಬಹಳ ನಿದ್ರೆ ಮಾಡದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಬಹಳ ಉಗ್ರವಾಗಿ ರಾಜಕುಮಾರರರನ್ನು ದಂಡಿಸಬಾರದು. ಬಿರುಸು ಮಾತುಗಳಿಂದ ನಿಂದಿಸಬಾರದು. ಬೆನ್ನ ಹಿಂದೆ ಅವರನ್ನು ಹಳಿಯಬಾರದು.

ರಾಜರು ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥದ ದೂಷಣವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ಕೋಟಿಯ ಭದ್ರವಾದ ಗೋಡೆ, ಪ್ರಾಕಾರ ಮತ್ತು ಉಳಿದ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ವಿಭಾಗವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವದು ಒಂದು ಅರ್ಥದೂಷಣೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ, ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಹಣದ ದುಂದುಗಾರಿಕೆ ಮಾಡುವದು ಇನ್ನೊಂದು ತರಹದ ಅರ್ಥದೂಷಣೆ. ಈ ಎರಡೂ ತರಹದ ದೂಷಣೆಯನ್ನು ರಾಜರು ವರ್ಜಿಸಬೇಕು. ರಾಜರು ತ್ಯಜಿಸಬೇಕಾದ ದೋಷಗಳೆಂದರೆ ಕಾಮ, ಕ್ರೋಧ, ಮದ, ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯಆಸೆ, ಜಿಪುಣತನ, ಅಲ್ಪತೃಪ್ತಿ. ಈ ಎಲ್ಲ ದೋಷಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು, ರಾಜರು ಅನಂತರ ಪ್ರಜಾಕೋಟಿಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಗೆಲ್ಲಬೇಕು. ಇದು ಅಂತರಂಗ ವಿಜಯ ಎನಿಸುವದು. ಇದಾದ ಬಳಿಕ ಬಾಹು ವಿಜಯವನ್ನು ರಾಜರು ಸಾಧಿಸಬೇಕು. ಸೇವೆ, ಶುಶ್ರೂಷೆಗಳಿಂದ ಗುರು ಹಿರಿಯರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಗೆದ್ದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ರಕ್ಷಣ, ಭರಣ, ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ಚಿಂತನದಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಬೇಕು.

ರಾಜ್ಯವು ಸಪ್ತಾಂಗವಾಗಿದೆ, ರಾಜ, ಮಂತ್ರಿ, ಹಳೆಯ ಹಾಗೂ ಶಹರಗಳಲ್ಲಿಯ ಜನರು, ದುರ್ಗಗಳು, ದಂಡ, ಕೋಶ, ಮಿತ್ರ, ಇವೇ ರಾಜ್ಯದ ಏಳು ಅಂಗಗಳು. ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಮೂಲ ರಾಜನೇ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಸಪ್ತಾಂಗಗಳನ್ನು ರಾಜನಾದವನು ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಅಂಗಕ್ಕೆ ದ್ರೋಹ ಬಗೆದವರನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ಹುಡುಕಿ ತೆಗೆದು ಬಂಧಿಸಿ, ಶಾಸನ ಮಾಡಬೇಕು. ಮಿತ್ರರಾರು ಶತ್ರುಗಳಾರು ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ರಾಜರು ಅತಿ ಮೆತ್ತಗಾದರೂ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲ, ಬಹಳೇ ಬಿರುಸಾದರೂ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲ. ಕಾಲ ಬಂದಾಗ ಕ್ರೂರರೂ ಆಗಬೇಕು. ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಾಗ ಮೃದುವೂ ಎನಿಸಬೇಕು, ಆಳು ಮಕ್ಕಳೊಡನೆ ವಿನೋದ, ಹಾಸ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ಯಾವ ದುರ್ವ್ಯಸನಗಳಿಗೂ ವಶರಾಗಬಾರದು. ಲೋಕ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲವೊಂದು ನಿರಪಾಯವಾದ ವ್ಯಸನಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಯಾವಾಗಲೂ ರಾಜರು ನಗುತ್ತಲೇ ಮಾತನಾಡಬೇಕು. ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದವರ ಜೊತೆಗೂ ಕೂಡ ಹುಬ್ಬು ಗಂಟಿಕ್ಕಿ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಮಾತನಾಡಬಾರದು. ಕ್ಷುದ್ರ, ಮನಸ್ಸು, ಕ್ಷುಲ್ಲಕ ವಿಚಾರ, ಜಿಪುಣತನ, ಮುಂತಾದ ದೋಷಗಳು ರಾಜರನ್ನು ಗೌರವಗಲಿತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ರಾಜರಲ್ಲಿ ಆಲಸ್ಯ ಎಂಬುವದು ದೊಡ್ಡ ದೋಷ, ಆದರಿಂದ ಅನೇಕ ಕೆಲಸಗಳು ಕೆಟ್ಟುಹೋಗುವವು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಶೀಘ್ರ ನಿರ್ಣಯ ಹಾಗೂ ತ್ವರಿತ ಪ್ರವೃತ್ತಿ

ಇರುವುದು, ಒಳ್ಳೆಯದು. ಆದರೆ ಕ್ರೋಧ, ದರ್ಪ, ದ್ರೋಹ, ಪಾಪಕಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಅಪಾಯಕಾರ್ಯ, ಅವಮಾನ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಮಾತ್ರ, ಅಲಸ್ಯ ಮಾಡಿದಷ್ಟು ಒಳ್ಳೆಯದು. ರಾಜಕಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಗುಟ್ಟಾಗಿರಬೇಕು. ಗುಟ್ಟು ರಟ್ಟಾದರೆ ಆಪತ್ತು ಬರುವುದು ಖಂಡಿತ. ರಾಜ್ಯದ ರಹಸ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ಬಯಲಾದರೆ, ಶಾಸನ ಯಂತ್ರವು ಕುಸಿದು ಬೀಳುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಬಹಳ ಜನ ರಾಜರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳು ನಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಆಕಾರ, ಇಂಗಿತ, ನಡೆ, ನುಡಿ, ಮುಖಚರ್ಯೆ, ನೋಟ, ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದಲೇ ಕುಶಲರಾದವರು ಗೌಪ್ಯ ವಿಷಯವನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಳಿದು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ರಹಸ್ಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬಹಳ ಜನರ ಜೊತೆಗೆ ವಿಚಾರಿಸಬಾರದು.

ರಾಜರು ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಮಕ್ಕಳಂತೆ ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಜೆಗಳು ಕ್ಷೀಣರಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೆಚ್ಚು ಕರಹಾಕಿ ಜನರ ಶೋಷಣೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಶ್ರೀಮಂತರಾದ ಜನರಿಂದ ಬಂಗಾರ, ಧಾನ್ಯ, ಭೂಮಿ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು. ಅದರಿಂದ ರಾಜನೂ ರಾಷ್ಟ್ರವೂ ಎರಡೂ ಪರಸ್ಪರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುವವು. ಸ್ವಯಂ ರಾಜನು ಕೈ ಬಿಗಿ ಹಿಡಿದು, ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು, ಮನಸ್ಸನ್ನು ಬಿಗಿ ಹಿಡಿದು ವ್ಯಸನಾಧೀನನಾಗದೆ, ವೈಯಕ್ತಿಕ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಮಾಡದೆ, ಪ್ರಜೆಗಳಿಂದ ಬಂದ ಹಣವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ವಿನಿಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕೋಶ ಸಮೃದ್ಧಿ, ಮತ್ತು ಜನಾನುರಾಗ, ಸರ್ವಕ್ಷೇಮಗಳು ಉಂಟಾಗುವವು. ಜನಾನುರಾಗದಿಂದ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಧನಪ್ರಾಪ್ತಿ. ಧನಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಮತ್ತೆ ರಾಷ್ಟ್ರಾಭಿವೃದ್ಧಿ. ಅದರಿಂದ ರಾಜರಿಗೆ ಗೌರವ ಮತ್ತು ಸುಖ, ಸೌಭಾಗ್ಯ ಅದರಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೆಲ್ಲ ಕ್ಷೇಮ ಅಭ್ಯುದಯ.

ಇತಿ ಮತ್ಸ್ಯ ಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡನೂರು ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದುದು

—○—

ದೈವ ಮತ್ತು ಪೌರುಷಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಶ್ರೇಷ್ಠ
ಮನುವಿನ ಪ್ರಶ್ನೆ, ಮತ್ಸ್ಯನ ಉತ್ತರ.

ಅಧ್ಯಾಯ - ೨೨೧

ಮನುರವಾಚ :

ದೈವೇ ಪುರುಷಕಾರೇ ಚ ಕಿಂ ಜ್ಞಾಯಸ್ತದ್ ಬ್ರವೀಹಿ ಮೇ |

ಅತ್ರ ಮೇ ಸಂಶಯೋ ದೇವ! ಛೇತ್ತುಮರ್ಹಸ್ಯಶೇಷತಃ ||

ಮನು :- ದೈವ ಮತ್ತು ಪೌರುಷ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಶ್ರೇಷ್ಠ? ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಸಂಶಯವಿದೆ. ಅದನ್ನು ದೂರಮಾಡಲು ನೀನು ಒಬ್ಬನೇ ಸಮರ್ಥ. ಅವೆರಡರಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಬಲವತ್ತರ ಹೇಳು?

ಮತ್ಸ್ಯ :- ಜನ್ಮಾಂತರದಲ್ಲಿ ತಾನು ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮವೇ ದೈವ ಅನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ದೈವಕ್ಕಿಂತ ಪೌರುಷವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಶಾಸ್ತ್ರವಿಹಿತವಾದ ಸದಾಚಾರ, ಪ್ರಯತ್ನ,

ಉತ್ಸಾಹ, ನಿರಾಲಸ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ದೈವವು ಪ್ರತಿಕೂಲವಾಗಿದ್ದರೂ, ಅದನ್ನು ಹೊಡೆದುಹಾಕಿ ಪೌರುಷದಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ಉತ್ಕರ್ಷ ಹೊಂದಲು ಸಮರ್ಥನಾಗುವನು. ಪೂರ್ವಕೃತ ಒಳ್ಳೇ ಕರ್ಮ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದ್ದರೆ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಪೌರುಷವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಮೃದ್ಧಿ ಸೌಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಕರ್ಮದಿಂದ ರಾಜಸ, ತಾಮಸ ಫಲಗಳು ದೊರಕಬಹುದು. ಆದರೆ ಪೌರುಷದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಬಯಸಿದ ಫಲವನ್ನು ಮನುಷ್ಯನು ಸತತ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಪಡೆಯಲು ಸಮರ್ಥನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಸಾಹಸಮಾಡದ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದ ದುರ್ಬಲರು ದೈವವೇ ತಮ್ಮ ತಾರಕ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಅಧೋ ಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ದೈವವು ಹಿಂದಿನ ಕರ್ಮ, ಮುಂದಿನ ಅದೃಷ್ಟ, ಈಗಿನ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದ ಸಫಲವಾಗುವದು. ಪೌರುಷವು ದೈವದ ಬೆಂಬಲದಿಂದ ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ದೈವ, ಪೌರುಷ ಮತ್ತು ಕಾಲ ಮೂರೂ ಕೂಡಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ಯಾವಾಗಲೂ ಧರ್ಮನಿಷ್ಠನಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಎಡೆಬಿಡದೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೇ ಬೇಕು. ಸಂಕಟಕಾಲದಲ್ಲೂ ಕೂಡ, ಧರ್ಮಾನುಬದ್ಧವಾದ ಸಾಹಸವನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು. ಅದರಿಂದ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತಿ, ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸದ್ಗತಿ ಇವೆರಡೂ ನಿಶ್ಚಿತ. ಬರಿ ದೈವವೆಂದು ಕುಳಿತ ಆಲಸಿ ಸ್ವಭಾವದವರಿಗೆ ಯಾವ ಫಲವೂ ದೊರಕಲಾರದು. ಆದುದರಿಂದ ಸರ್ವ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾದ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯನ್ನು, ಪುರುಷರು ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು. ಭಾಗ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಮುಗ್ಗಲ ಜನರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ, ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎದ್ದುನಿಂತು ತನ್ನ ಪೌರುಷದಿಂದಲೇ ಮೆರೆಯುವವರನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಬಂದು ವಾಸಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಆದುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ಯಾವಾಗಲೂ ಉನ್ನತಿಯ ಪಥದಲ್ಲಿ ಮಹಾ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿ, ಮುಂದೆ ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕು, ಪೌರುಷವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕು.

ಇತಿ ಮತ್ಸ್ಯಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡನೂರು ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದುದು

— 0 —

ಸಾಮಪ್ರಯೋಗ

ಅಧ್ಯಾಯ - ೨೨೨

ಮನುರವಾಚ:

ಉಪಾಯಾಂಸ್ತ್ವಂ ಸಮಾಚಕ್ಷ್ಯ ಸಾಮಪೂರ್ವಾನ್ ಮಹಾದ್ಯುತೇ|

ಲಕ್ಷಣಂ ಚಂ ತಥಾ ತೇಷಾಂ ಪ್ರಯೋಗಂ ಚ ಸುರೋತ್ತಮ||

ಮನು:- ಸಾಮ, ದಾನ, ಭೇದ, ದಂಡ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ವಿಧ ಉಪಾಯಗಳ ಲಕ್ಷಣವೇನು? ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಯಾವದು ತಿಳಿಸು! ಹಾಗೂ ಇವಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಬೇರೆ ಉಪಾಯಗಳಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳನ್ನೂ, ಅವುಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಹಾಗೂ ಪ್ರಯೋಗ, ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನೂ ಹೇಳು ?

ಮತ್ಸ್ಯ:- ರಾಜನೇ, ಉಪಾಯಗಳು ಒಟ್ಟು ಏಳು, ಸಾಮ, ಭೇದ, ದಾನ, ದಂಡ, ಉಪೇಕ್ಷಾ, ಮಾಯಾ, ಇಂದ್ರಜಾಲ, ಎಂದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದಾದ ಸಾಮವು

ತಥ್ಯ, ಅತಥ್ಯ, ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅತಥ್ಯ ಸಾಮವನ್ನು ಸಜ್ಜನರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಾರದು. ದೊಡ್ಡ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ, ಜಿತೇಂದ್ರಿಯರಾದ, ಧರ್ಮನಿಷ್ಠ ಸಜ್ಜನರ ಮೇಲೆ ತಥ್ಯಸಾಮವನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಅವರ ಕುಲ-ಶೀಲಗಳನ್ನು ಹೊಗಳಿ, ಅವರು ಮಾಡಿದ ಸತ್ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಿ ಮತ್ತು ಅವರ ಉಪಕಾರವನ್ನು ನೆನೆಸಿ, ಕೃತಜ್ಞತೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ಅಭಿನಂದಿಸಬೇಕು. ದುರ್ಜನರ ಮೇಲೆ ಇಂತಹ ಸಾಮೋಪಾಯದಿಂದ ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಅವರ ಮೇಲೆ ಅತಥ್ಯ ಸಾಮವನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಸಜ್ಜನರ ಮೇಲೆ ತಥ್ಯಸಾಮವನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಶ್ರೀ ಮತ್ಸ್ಯಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡನೂರು ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದುದು

— 0 —

ಭೇದ ಪ್ರಯೋಗ ವರ್ಣನೆ

ಅಧ್ಯಾಯ - ೨೨೩

ಮತ್ಸ್ಯ ಉವಾಚ:

“ಪರಸ್ಪರಂ ತು ಯೇ ದುಷ್ಪಾಃ ಕ್ರುದ್ಧಾ ಭೇತಾವಮಾನಿತಾಃ|

ತೇಷಾಂ ಭೇದಂ ಪ್ರಯುಂಜೇತ ಭೇದಸಾಧ್ಯಾ ಹಿ ತೇ ಮತಾಃ||

ಮತ್ಸ್ಯ:- ದುಷ್ಟರು, ಕೋಪಿಷ್ಠರು, ಭಯಭ್ರಾಂತರು, ಅವಮಾನಿತರು ಆದ ಜನರ ಮೇಲೆ ಭೇದೋಪಾಯವನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಇಂಥವರೆಲ್ಲರೂ ಭೇದಸಾಧ್ಯರು. ದುರ್ಜನರಿಗೆ ಏನಾದರೂ ಆಮಿಷವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಮತ್ತು ಪರರಿಂದ ಹೆದರಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ, ಬುದ್ಧಿಭೇದವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು. ಅನಂತರ, ಭೇದವು ಅವರಲ್ಲಿ ಪಸರಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಒಡಕಿನಿಂದ ವಿರಸ ಉಂಟಾಗಿ ಅವರು ಪರಸ್ಪರ ವಿಘಟಿತರಾದ ಅನಂತರ ತನ್ನವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಬಹು ಜನರು ಗುಂಪು ಗೂಡಿದಾಗ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಅವರನ್ನು ಸೋಲಿಸುವದು ಇಂದ್ರನಿಗೂ ಕೂಡ ಅಶಕ್ಯ. ಆದುದರಿಂದ ನೀತಿ ವಿಶಾರದರು. ಭೇದವನ್ನೇ ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ವೈರಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಭೇದಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಮುಖದಿಂದಲೇ ಆಗಲಿ ಅಥವಾ ಪರರ ಮುಖಾಂತರ ವಾಗಲಿ ಹುಟ್ಟಿಸಬೇಕು. ಅದರಲ್ಲೂ ಪರಮುಖದಿಂದ ಆದದ್ದು ಒಳ್ಳೇದು.

ರಾಜಪರಿವಾರದಲ್ಲಿ ಭೇದ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಬೇಕಾದರೆ ಮೊದಲು ಕೋಪ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಉದ್ದೀಪಿಸಬೇಕು. ಈ ಕೋಪವು ಎರಡು ವಿಧ. ಅಂತಃ ಕೋಪ, ಬಹಿಃಕೋಪ. ಸೇನಾಪತಿ, ಯುವರಾಜ, ಪಟ್ಟದರಸಿ, ಇವರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಹುಟ್ಟಿದ ಕೋಪ ತಾಪಗಳು ಅಂತಃಕೋಪ ಎನಿಸುತ್ತವೆ ಈ ಅಂತಃಕೋಪವು ಕುಲನಾಶಕ. ಬಾಹ್ಯಕೋಪವೆಂದರೆ ಉಳಿದ ಸಂಬಂಧಿಕರು ಹಾಗೂ ಪ್ರಜಾ ಜನರು ವೈರಿಗಳು ಇವರ ಮೇಲಿನ ಕೋಪ. ಈ ಬಾಹ್ಯಕೋಪವನ್ನು ಉದ್ದೀಪಿಸಬೇಕಾದರೆ ಜ್ಞಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ದ್ವೇಷವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಬೇಕು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜ ಕುಟುಂಬದ ಸಂಬಂಧಿಕರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಬೇಕು. ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಂತಹ ಜ್ಞಾತಿ

ಭೇದ, ಬಂಧು ವೈರಸ್ಯ ಉಂಟಾದರೆ ಅವರು ಬೇಡಿದಷ್ಟು ಕೊಟ್ಟು ಅವರನ್ನು ವಿಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿಯ ಒಡಕು ಸರ್ವನಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಮಹಾ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ವೈರಿ ರಾಜರಲ್ಲಿ ಅಂತಃಕೋಪ, ತಾಪ ಹುಟ್ಟಿಸಿಬಿಟ್ಟರೆ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೇ ವೈರಿಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ಸಂಘಟಿತರಾಗಿ ಬಹು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ವೈರಿಗಳಲ್ಲಿ ನೀತಿ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪಂಡಿತರು ಭೇದವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದುಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಇತಿ ಮತ್ಸ್ಯಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡನೂರು ಇಪ್ಪತ್ತಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದುದು

—○—

ರಾಜಧರ್ಮ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ
ದಾನಪ್ರಯೋಗ ವರ್ಣನೆ

ಅಧ್ಯಾಯ - ೨೨೪

ಮತ್ಸ್ಯ ಉವಾಚ:

ಸರ್ವೇಷಾಮಪ್ಯುಪಾಯಾನಾಂ ದಾನಂ ಶ್ರೇಷ್ಠತಮಂ ಮತಮ್ |

ಸುದತ್ತೇನೇಹ ಭವತಿ ದಾನೇನೋಭಯಲೋಕಜಿತ್ ||

ಮತ್ಸ್ಯ:- ಎಲ್ಲ ಉಪಾಯಗಳಲ್ಲಿ ದಾನವು ಶ್ರೇಷ್ಠತಮವಾದದ್ದು. ವಿಧಿ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ಸಾತ್ವಿಕದಾನದಿಂದ ಇಹಪರಗಳಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಗೆಲುವು ಲಭಿಸುವದು. ದಾನದಿಂದ ವಶರಾಗದ ಮಾನವರು ಯಾರು ಈ ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ? ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ದಾನದಿಂದ ಮಾನವರಿಗೆ ವಶರಾಗುತ್ತಾರೆ. ರಾಜರ ದಾನದಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಜೆಗಳೂ ಉಪಜೀವಿಸುತ್ತಾರೆ. ದಾನನೀಡುವವನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯನೂ, ಇಷ್ಟನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ದಾನಶೀಲನಾದ ಕೊಡುಗೆ ದೊರೆಯು ವೈರಿಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಗೆಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ವೈರಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಡಕನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಲು ದಾನವೂ ದಾನಿಯ ಕೀರ್ತಿಯೂ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಉಪಾಯಗಳಲ್ಲಿ ದಾನೋಪಾಯ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ. ದಾನನೀಡುವ ಉದಾರಿಗಳು ಈ ಲೋಕವನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ; ದೇವಲೋಕವನ್ನೂ ಕೂಡ ಸುಕೃತದಿಂದ ಗೆಲ್ಲುವರು.

ಇತಿ ಮತ್ಸ್ಯಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡನೂರು ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದುದು

—○—

ರಾಜಧರ್ಮ ಮತ್ತು
ದಂಡೋಪಾಯ ವರ್ಣನೆ

ಅಧ್ಯಾಯ - ೨೨೫

ಮತ್ಸ್ಯ ಉವಾಚ :

“ನ ಶಕ್ಯಾ ಯೇ ವಶೇ ಕರ್ತುಮುಪಾಶ್ರಿತ್ಯ ತ್ರಯೇನ ತು।
ದಂಡೇನ ತಾನ್ ವಶೀ ಕುರ್ಯಾತ್ ದಂಡೋ ಹಿ ವಶಕೃನ್ನಣಾಮ್॥”

ಮತ್ಸ್ಯ :- ಸಾಮ, ಭೇದ, ದಾನ, ಈ ಮೂರು ಉಪಾಯಗಳಿಂದ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲದವರನ್ನು ದಂಡೋಪಾಯದಿಂದ ಕೈವಶ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆ ದಂಡೋಪಾಯವನ್ನು ಒಳ್ಳೇ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯಿಂದ ನೀತಿಸ್ತೃತ್ಯ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ತನ್ನ ನಂಬುಗೆಯ ಜನರ ನೆರವಿನಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು. ದಂಡದಿಂದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಗೂ ಶಿಸ್ತು, ಶಾಂತಿ ನೆಲೆಸುತ್ತದೆ.

ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದವನನ್ನು ದಂಡಿಸುವದು ರಾಜಕಾರ್ಯ. ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯಾಗಲಿ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಿಯಾಗಲಿ, ಸನ್ಯಾಸಿಯಾಗಲಿ, ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದ ಪೂಜ್ಯನಾದ ಗುರುವೇ ಆಗಲಿ ತಪ್ಪಿಗೆ ದಂಡವಿಧಿಸಲೇಬೇಕು. ಇಂಥವರಿಗೆ ದಂಡ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದಿಲ್ಲ. ಧರ್ಮವಂತನಾದ ರಾಜನು, ಅಪರಾಧ ಮಾಡಿದವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ದಂಡವನ್ನು ವಿಧಿಸಲೇ ಬೇಕು. ದಂಡಕ್ಕೆ ಅನರ್ಹರಾದ ನಿರಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ದಂಡಿಸಿದರೆ, ದಂಡನೀಯರಾದ ಗುಂಡಾಗಳನ್ನು ದಂಡಿಸದೆ ಬಿಟ್ಟರೆ ಅರಸನು ರಾಜ್ಯ ಭ್ರಷ್ಟನಾಗುವನು. ಮುಂದೆ ನರಕದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವನು. ಆದುದರಿಂದ, ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಲೋಕಕ್ಷೇಮಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜನು ದಂಡವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ರಾಜರು ದುಷ್ಟರನ್ನು ದಂಡಿಸದೆ ಉದಾಸೀನರಾಗಿದ್ದರೆ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳು, ಮುದುಕರು, ರೋಗಿಗಳು, ಸನ್ಯಾಸಿಗಳು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ವಿಧವೆಯರು, ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಅಂಗಹೀನರು ಬದುಕಿ ಬಾಳುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೇ ಉಳಿಯಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಮೀನುಗಳಂತೆ ಬಲಿಷ್ಠರು ದುರ್ಬಲರನ್ನು ನುಂಗಿ ನೀರುಕುಡಿದು, ಮುಂಗೈ ಜೋರಿನ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲರನ್ನು ಹಿಂಸಿಸತೊಡಗುವರು. ದಂಡ ಭಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪಶುಗಳು, ಪಕ್ಷಿಗಳು ಕೂಡ ಮಾನವರನ್ನು ಹರಿದು ತಿನ್ನಬಹುದು. ದೇವ ದೈತ್ಯರೂ ಹಾವುಚೇಳುಗಳೂ ಕಚ್ಚಿ ಕಾಡಬಹುದು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಶಾಪ, ಆಯುಧ, ಶೂರರಕೋಪ ರಾಜರ ಆಜ್ಞೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ದಂಡವನ್ನು ವಿಧಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ. ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ದಂಡಿಸುವ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಜನರು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮ, ಪೂಷ ಮುಂತಾದ ಸೌಮ್ಯರಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಯಾರೂ ಪೂಜಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಚಂಡ ಕೋಪನಾದ ರುದ್ರನನ್ನು ಭಯದಿಂದ ಜನರು ಪೂಜಿಸುವರು. ಸುಟ್ಟು ಹಾಕಿತೆಂದು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುವರು. ಮಳೆ ಕೊಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆಂದು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವರು. ಬೆಳಕು

ಕೊಡದಿದ್ದರೆ ಬೆಳದಿಂಗಳನ್ನು ಕೊಡದಿದ್ದರೆ, ಎಂದು ಹೆದರಿ ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರರನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು, ರಾವಣರನ್ನು ವಧಿಸಿದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಪ್ರಜಾಜನರನ್ನೆಲ್ಲ ಶಾಸನ ಮಾಡುವದು ದಂಡ, ಸಂರಕ್ಷಿಸುವದು ದಂಡ, ಪಾಪಿಗಳು ಪಾಪ ಮಾಡದಿರುವದಕ್ಕೆ, ರಾಜದಂಡದ ಭಯವೇ ಕಾರಣ. ಪರಸ್ಪರ ಭಯದಿಂದಲೂ ಜನರು ದುಷ್ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ದೂರರಾಗಿ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವರು. ದಂಡವಿರದಿದ್ದರೆ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಅಂಧಕಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಮುಳುಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ದುಷ್ಕರ್ಮ ಮಾಡಿದವರನ್ನು ದಮನಮಾಡಿ ದಂಡಿಸುವದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ದಂಡವೆಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ದಂಡದ ಭಯದಿಂದಲೇ ದೇವತೆಗಳು ಶಿವನ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಯಜ್ಞ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ತಾರಕಾಸುರನು ಮಾಡುವ ದಂಡದ ಭಯದಿಂದಲೇ ದೇವತೆಗಳು ಸ್ಕಂದನಿಗೆ ಸೇನಾ ಪತಿತ್ವವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು.

ಇತಿ ಮತ್ಸ್ಯಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡುನೂರು ಇಪ್ಪತ್ತೆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದುದು

—○—

ರಾಜಧರ್ಮ ವರ್ಣನೆ ರಾಜಾಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ದೇವತಾ ಅಧ್ಯಾಯ - ೨೨೬

ಮತ್ಸ್ಯ ಉವಾಚ :

“ದಂಡ ಪ್ರಣಯನಾರ್ಥಾಯ ರಾಜಾ ಸೃಷ್ಟಃ ಸ್ವಯಂಭುವಾ|

ದೇವಭಾಗಾನುಪಾದಾಯ ಸರ್ವಭೂತಾದಿ ಗುಪ್ತಯೇ||”

ಮತ್ಸ್ಯ:- ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರ ಒಂದೊಂದು ಅಂಶವನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಹಾಗೂ ದುಷ್ಟ ಜನರನ್ನು ದಂಡಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜರನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾನೆ. ರಾಜರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳ ಅಂಶವಿದ್ದುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ರಾಜರನ್ನು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಕಣ್ತೆರೆದು ನೋಡಲಿಕ್ಕಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಇದು ಅವನಲ್ಲಿರುವ ಸೂರ್ಯನ ಸ್ವಭಾವ. ರಾಜನಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನ ಅಂಶ ಇರುವದರಿಂದ ರಾಜನು ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಪ್ರಸನ್ನಮುಖದಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಜನರು ಆನಂದಪಡುತ್ತಾರೆ. ನೀಚಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವ ರಾಷ್ಟ್ರದ್ರೋಹಿಗಳಿಗೆ ರಾಜನು ಯಮನಂತೆಯೇ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ದುಷ್ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಜನರನ್ನು ರಾಜನು ಪಾಶಹಾಕಿ ಜಗ್ಗಿದಂತೆ ತಿರುಗಿಸಿ, ಕೆಟ್ಟಕೆಲಸ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಬಂಧನಹಾಕಿ ಸನ್ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚುವದು ಅವನಲ್ಲಿರುವ ವರುಣ ದೇವನ ಸನ್ನಿಧಾನದ ಮಹಿಮೆ. ದುಷ್ಟರಾಗಿ ಬಂಡಾಯ ಹೂಡಿ ಒಳಸಂಚು ನಡೆಸಿದ ಘಾತಕ ಸಾಮಂತ ರಾಜರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತೇಜಸ್ವಿಯೂ, ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿಯೂ ಆದ ಮಹಾರಾಜನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಅಗ್ನಿಯ ಅವತಾರವೇ ಆಗಬೇಕಾಗುವದು.

ಅರಸರು ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಜನರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕಾಗುವದು. ಇದು ಆ ದೇವತೆಗಳ ಒಂದು ವ್ರತ ಎನಿಸುವದು. ಇಂದ್ರನು

ಮಳೆಗರೆಯುವಂತೆ, ಜನರ ಮೇಲೆ ಸಂಪತ್ತಿನ ಮಳೆಗರೆದರೆ ರಾಜನು ಇಂದ್ರವ್ರತ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಜನರಿಂದ ಕರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಅವರಿಗೆ ಅದರ ಹತ್ತುಪಟ್ಟು ಸುಖ, ಸೌಕರ್ಯ, ಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದರೆ ಅದು ಸೂರ್ಯವ್ರತ. ವೈರಿಗಳನ್ನು ಸಂಹಾರ ಮಾಡುವದು ಅಗ್ನಿವ್ರತ. ಚಾರರ ಮುಖಾಂತರ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಸುತ್ತಾಡಿ ಬರುವದು ವಾಯುವ್ರತ. ದೇಶದ್ರೋಹಿಗಳನ್ನು ವಧಿಸುವದು ಯಮವ್ರತ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳ ಅಂಶ ಇರುವ ರಾಜರು ಈ ಎಲ್ಲ ದೇವತಾ ವ್ರತಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸಿ ದುಷ್ಟರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸಿ, ಶಿಷ್ಟರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ, ಲೋಕ ಕ್ಷೇಮವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಬೇಕು.

ಇತಿ ಮತ್ಸ್ಯಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡನೂರು ಇಪ್ಪತ್ತಾರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದುದು

ಯಾರಿಗೆ ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ದಂಡ ?

ಅಧ್ಯಾಯ - ೨೨೭

ಮತ್ಸ್ಯ ಉವಾಚ :

ನಿಕ್ಷೇಪಸ್ಯ ಸಮಂ ಮೂಲ್ಯಂ ದಂಡ್ಯೋ ನಿಕ್ಷೇಪಭುಕ್ತಥಾ|

ವಸ್ತುಧಿಕ ಸಮಸ್ತಸ್ಯ ತದಾ ಧರ್ಮೋ ನ ಹೀಯತೇ||

ಮತ್ಸ್ಯ :- ಜೋಪಾನವಾಗಿ ಇಟ್ಟಿರಬೇಕೆಂದು ಕೊಟ್ಟ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ತಾನೇ ಬಳಸಿಕೊಂಡವನಿಗೆ ಆ ಪದಾರ್ಥದ ಬೆಲೆಯಷ್ಟು ಹಣವನ್ನು ರಾಜನು ದಂಡ ಹಾಕಬೇಕು. ವಸ್ತು ಮುಂತಾದವುಗಳ ದುರುಪಯೋಗದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ. ಇದರಿಂದ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಲೋಪಬಾರದು. ರಕ್ಷಣೆಗೋಸ್ಕರ ಇಟ್ಟ ವಸ್ತುವನ್ನು ಯಾವನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕೊಡುವದಿಲ್ಲವೋ ಅಥವಾ ಪದಾರ್ಥವನ್ನೇ ಇಡದೆ ಯಾವನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳುತ್ತಾನೋ ಅವರಿಬ್ಬರನ್ನು ಕಳ್ಳರೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಶಿಕ್ಷಿಸಬೇಕು ಮತ್ತು ಪದಾರ್ಥದ ಬೆಲೆಯ ಇಮ್ಮಡಿಯಷ್ಟು ಹಣವನ್ನು ದಂಡವಾಗಿ ವಿಧಿಸಬೇಕು. ಕಪಟೋಪಾಯಗಳಿಂದ ಕಂಡವರ ಸ್ವತ್ತನ್ನು, ಧನವನ್ನು ಯಾವನು ಅಪಹರಿಸುವನೋ ಅವನನ್ನೂ ಅವನಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವವನನ್ನೂ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಯಿಂದ ದಂಡಿಸಬೇಕು. ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಕೇಳಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಬಳಿಕ ಅದನ್ನು ಕಾಲನಿಯಮಾನುಸಾರ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕೊಡದವನನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸಿ, ಅವನಿಂದ ಆ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಅದರ ಒಡೆಯನಿಗೆ ಕೊಡಿಸಬೇಕು. ಮತ್ತು ಅದರ ಬೆಲೆಯ ಎರಡರಷ್ಟು ಹಣವನ್ನು ದಂಡವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ತನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ಮತ್ತೊಬ್ಬನ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಮಾರಿದರೆ ದೋಷಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲ. ತಿಳಿದೂ ಮಾರಿದರೆ ಅವನನ್ನು ಕಳ್ಳನಂತೆ ಭಾವಿಸಿ ಮರಣದಂಡನೆ ವಿಧಿಸಬೇಕು. ಯಾವನು ನಿಯಮಾನುಸಾರ ಧನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನಾಗಲಿ, ಶಿಲ್ಪ ಚಮತ್ಕಾರವನ್ನಾಗಲಿ ಹೇಳಿ ಕೊಡುವದಿಲ್ಲವೋ ಅವನಿಗೆ ಧರ್ಮಜ್ಞನಾದ ರಾಜನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಹಣವನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕೊಡಿಸುವದಲ್ಲದೆ ಸರಕಾರಕ್ಕೂ ದಂಡವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಸಂತರ್ಪಣೆ

ಮಾಡಿಸುವಾಗ, ನೆರ ಮನೆಯವನನ್ನು ಊಟಕ್ಕೆ ಕರೆಯದವನಿಗೆ ಮಾಷ ಪ್ರಮಾಣ (ಐದು ಗುಲಗಂಜಿ ತೂಕದ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯ) ದಂಡ ಹಾಕಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಆ ಪಾಪವು ಸಂಬಂಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಬರುವದಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದು, ತಕ್ಕ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಕರೆದವನ ಮನೆಗೆ ಯಾವನು ಹೋಗದಿರುವನೋ ಅವನಿಗೆ ಎಂಟುನೂರು ದುಡ್ಡು ದಂಡ ಹಾಕಬೇಕು. ಕೊಡುವದಾಗಿ ಮಾತುಕೊಟ್ಟ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡದಿರತಕ್ಕವನಿಗೆ ಒಂದು ಸುವರ್ಣ ದಂಡ ತೆರಿಸಬೇಕು. ಸ್ವಾಮಿಯ ಅಪ್ಪಣೆ ನಡೆಸದೆ, ಗರ್ವದಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಬಂದಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಸೇವಕನಿಗೆ ಎಂಟು ಕೃಷ್ಣಲಗಳನ್ನು (ಗುಲಗಂಜಿಯ ತೂಕದ ನಾಣ್ಯ) ದಂಡ ಹಾಕಬೇಕು. ಅವನಿಗೆ ಸಂಬಳ ಕೊಡಬಾರದು.

ಹಿಂದಿನಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೇವಕನಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾದ ಒಟ್ಟು ಸಂಬಳವನ್ನು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊಡದಿದ್ದರೂ, ಅವನನ್ನು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸದಿಂದ ಬಿಡಿಸಿದರೂ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ನೂರು ಕಾರ್ಪಾಪಣ (ಹದಿನಾರು ಹಣಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಕಾರ್ಪಾಪಣದ) ದಂಡ ಹಾಕಬೇಕು.

ಗ್ರಾಮ, ದೇಶ, ಸಮಾಜ, ಇವುಗಳ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುವೆನೆಂದು ಸತ್ಯ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿ, ಲೋಭದಿಂದ ಅದರಂತೆ ನಡೆಯದಿರುವ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಅರಸನು ದೇಶದಿಂದ ಹೊರಡಿಸಬೇಕು. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಒಬ್ಬನಿಂದ ಕೊಂಡು, ಅಥವಾ ಮಾರಿ, ಬಳಿಕ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆ ವ್ಯಾಪಾರವು ಸರಿ ಹೋಗದೆ, ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಹುಟ್ಟಿದರೆ, ಹತ್ತು ದಿನಗಳೊಳಗೆ ಆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕೊಡಬಹುದು ಅಥವಾ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆ ಅವಧಿಯೊಳಗೆ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡಲು ಅಥವಾ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ರಾಜನು ಆರುನೂರುಹಣ ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಾಣ್ಯ ದಂಡ ವಿಧಿಸಬೇಕು.

ಕನ್ಯೆಯರಲ್ಲಿರುವ ದೋಷವನ್ನು ತಿಳಿಸದೆ, ಮುಚ್ಚಿಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡಿ ಕೊಡುವಾತನಿಗೆ ರಾಜನು ತೊಂಬತ್ತಾರು ಹಣ ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಾಣ್ಯ ದಂಡ ಹಾಕಬೇಕು. ತನ್ನ ಮಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷವಿರುವ ಕಾರಣ ಅವಳನ್ನು ತನ್ನ ಮಗಳೇ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿ ದೋಷವನ್ನು ಹೊರಪಡಿಸದಿರುವ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ನೂರು ಹಣ ದಂಡ ವಿಧಿಸಬೇಕು.

ವರನಿಗೆ ಮೊದಲು ಒಬ್ಬಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಆಮೇಲೆ ಬೇರೊಬ್ಬಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವವನ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಐನೂರಕ್ಕೆ ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲದಂತೆ ಸಾವಿರ ಕಾರ್ಪಾಪಣಗಳವರೆಗೆ ದಂಡ ಹಾಕಬೇಕು. ವರನು ತನ್ನ ದೋಷಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸದೆ, ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಬೇಡಿದಾಗ ಅವಳನ್ನು ಕೊಡುವದಾಗಿ ಮಾತು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೂ, ವಾಸ್ತವಾಂಶವು ತಿಳಿದುಬಿಟ್ಟರೆ ಮಾತು ಕೊಡದಂತೆಯೇ ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಅವನಿಗೆ ರಾಜನು ಇನ್ನೂರು ಕಾರ್ಪಾಪಣ ದಂಡವನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು. ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಕೊಡುವದಾಗಿ ಮಾತುಕೊಟ್ಟು, ನಿಷ್ಕರ್ಷೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಬೇರೊಬ್ಬನಿಗೆ ಅವಳನ್ನು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರೆ, ಆ ತಂದೆಗೆ ಮೊದಲನೆಯ ಮಟ್ಟದ ದಂಡಕ್ಕೆ ಇಮ್ಮಡಿಯಾಗಿ ದಂಡಿಸಬಹುದು. ಇದು ಧರ್ಮದ

ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದುದು. ತನ್ನ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾರುವದಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೋ ಬರಿಯ ಮಾತಿನಿಂದಲೋ ಮಾತುಕೊಟ್ಟು ದುರಾಸೆಯಿಂದ ಬೇರೊಬ್ಬನಿಗೆ ಅದನ್ನು ಮಾರುವವನು ಆರು ನೂರು ಹಣ ಧಂಡತೆರಬೇಕು.

ಮಗಳಿಗೆ ಅವಳ ಗಂಡನೋ ಇತರ ಬಂಧುಗಳೋ ಹೊದಿಸಿದ ಭೂಷಣಾದಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮಾರುವದು ಅಥವಾ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಆ ವಸ್ತುವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಆಣೆಮಾಡಿ ಹೇಳುವದು ಹೀಗೆ ಮಾಡುವಾತನಿಗೆ ಇಮ್ಮಡಿಯಾಗಿ ದಂಡ ಹಾಕಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಧರ್ಮವು ನಿಲ್ಲುವದು. ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಂಡವನು ಅದರ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಕೊಟ್ಟು ತರುವಾಯ ಉಳಿದುದನ್ನು ಕೊಡದೇ ಹೋದರೆ ಅದು ಮಧ್ಯಮ ಸಾಹಸ ಎಂದರೆ ಎರಡನೆಯ ದರ್ಜೆಯ ಅಪರಾಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ನೂರರ ಮೇಲೆ ಐನೂರರ ಒಳಗೆ ದಂಡ ವಿಧಿಸಬೇಕು. ಅವನು ಕೊಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕೊಡಿಸಬೇಕು. ದನಕಾಯುವವನು ವೇತನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಹಸುವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಕಾಯದೆ, ಅದರ ಹಾಲನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡರೆ ರಾಜನು ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ನೂರು ಹೊನ್ನುಗಳ ದಂಡ ವಿಧಿಸಬೇಕು. ದಂಡವನ್ನು ತೆತ್ತಬಳಿಕ ಅವನು ತನ್ನ ಒಡೆಯನಿಂದ ತನ್ನ ಅಪರಾಧ ಸೂಚಕವಾದ ಗುರುತನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕು. ಕಬ್ಬಿಣದ ಸರಪಳಿಯನ್ನು ಕಾಲಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಯಜಮಾನನ ಸೇವಕನಾಗಿ ಅವನು ಹೇಳಿದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕು.

ಹಳ್ಳಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ನೂರು ಬಿಲ್ಲುಗಳ ಅಳತೆಯಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಬಯಲನ್ನು ಬಿಡಬೇಕು. (ಒಂದು ಬಿಲ್ಲಿನ ಅಳತೆಯೆಂದರೆ ನಾನೂರು ಮೊಳ) ನಗರದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಮಾಣವು ಇಮ್ಮಡಿಯಾಗಿ ಇರಬಹುದು. ಅದರ ಹೊರಗೆ ಒಂಟೆಗೆ ಸಹ ಕಾಣದಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾದ ಬೇಲಿಯನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು. ನಾಯಿ ಹಂದಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ನುಗ್ಗುವದಕ್ಕೆ ಆಗದಂತೆ ಸಂದುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಬೇಕು. ಬೇಲಿಯಲ್ಲದ ಹೊಲಕ್ಕೆ ಹಸುಗಳು ನುಗ್ಗಿ ಹೋಗಿ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ತಿಂದು ನಷ್ಟಗೊಳಿಸಿದರೆ ರಾಜನು ದನಕಾಯವನಿಗೆ ಯಾವ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಕರುಹಾಕಿದ ಹತ್ತುದಿನದ ಹಸು, ಗೂಳಿ, ದೇವಸ್ಥಾನದ ಹಸು ಇವುಗಳನ್ನು ಹೊಡೆಯಬಾರದು. ಇವು ಪ್ರವೇಶಿಸದಂತೆ ಬೇಲಿಯ ಸಂದುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮುಚ್ಚಬೇಕು. ಹೀಗೆಂದು ಮನು ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಧಾನ್ಯವು ನಷ್ಟವಾದರೆ ಅದು ಕ್ಷತ್ರಿಯನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಲ್ಲಿ ದನಕರುಗಳನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದವನ ಯಜಮಾನನು ನಷ್ಟದ ಹತ್ತರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಾಲನ್ನು ದಂಡ ಕೊಡಬೇಕು.

ಧಾನ್ಯವನ್ನು ತಿಂದು ಹಸುವು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಮಲಗಿದ್ದರೆ ಮೇಲಿನ ಶಿಕ್ಷೆ ಎರಡರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚುವುದು. ಕ್ಷತ್ರಿಯನ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ವೈಶ್ಯನು ನಷ್ಟಪಡಿಸಿದರೆ ಅವನಿಗೆ ಹತ್ತರಷ್ಟು ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಮನೆ, ಕೆರೆ, ತೋಟ, ಹೊಲ ಇವುಗಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವವನು ಐದುನೂರು ಹಣ ದಂಡ ಕೊಡಬೇಕು.

ಅಪರಾಧವು ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆಗಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೂರು ಹಣ ದಂಡ ಹಾಕಬೇಕು. ಹೊಲ, ಗದ್ದೆಗಳ ಎಲ್ಲೆ ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ನಿಬಂಧನ ಮಾಡುವಾಗ ನ್ಯಾಯವಾದದ್ದನ್ನು

ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡುವವನಿಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿ ಸಂಕೇತದಿಂದ ಸನ್ನೆ ಮಾಡುವವನಿಗೂ ನಾಲಿಗೆಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಜ್ಞಾನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬನ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಒತ್ತರಿಸಿ, ಹೊಲ ಗದ್ದೆಗಳ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡತಕ್ಕವನಿಗೆ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಹಣವನ್ನು ದಂಡವಾಗಿ ವಿಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಸ್ವಾಯಂಭೂ ಮನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಮತ್ತು ವೈಶ್ಯರೆಂಬ ಮೂರು ವರ್ಣದವರಲ್ಲಿ ಆಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದವರು ಯಾರೇ ಆಗಲಿ ವಿಶೇಷವೇನೂ ಇಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ವಿಧಿಸಬೇಕು. ಅಸತ್ಯ ವಚನಗಳಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ವಂಚಿಸಿ ಕೊಂದವನು ಶೂದ್ರ ಹತ್ಯಾಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ದುಡ್ಡು, ಕಾಸುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಹಾವು ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಆ ಪಾಪ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಒಂದು ಕೃಚ್ಛ್ರ (ಅಂದರೆ ಪ್ರತಿ ದಿನ ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿದು ಒಂಬತ್ತು ದಿನ ಉಪವಾಸ ವಿರುವದು) ಮಾಡಬೇಕು. ಹಣ್ಣು ಬಿಡುವ ಮರಗಳನ್ನು, ಹೂ ಬಿಡುವ ಗಿಡ ಬಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಹಾಕಿದರೆ ಆ ಪಾಪದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ನೂರು ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಜಪಿಸಬೇಕು. ಮೂಳೆಯಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಕೊಂದರೂ, ಗಾಡಿಯ ತುಂಬ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೇರಿ ಎತ್ತು ಎಳೆಯಲಾರದಿರುವಾಗ ತಾನು ಅದರಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಕೊಂಡರೂ ಶೂದ್ರಹತ್ಯಾವ್ರತವನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು. ಮೂಳೆಯಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ವಧಿಸಿದಾಗ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಏನಾದರೂ ದಾನಮಾಡಬೇಕು. ಮೂಳೆಯಿಲ್ಲದುದನ್ನು ಕೊಂದರೆ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮವೇ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ. ಅನ್ನ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ, ರಸಗಳಲ್ಲಿ, ಫಲ ಪುಷ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕೊಂದ ಪಾಪವು ತುಪ್ಪವನ್ನು ಪ್ರಾಶನಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

ನೆಲವನ್ನು ಉತ್ತು ಬೆಳೆಸಿದ ಪೈರು ಪಚ್ಚೆಗಳನ್ನು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ತಾನಾಗಿಯೇ ಬೆಳೆದ ಗಿಡವನ್ನು ವೃಥಾವಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿದರೆ ಒಂದು ದಿನ ಪಯೋವ್ರತದಿಂದ (ಜಲಪ್ರಾಶನ) ಇರಬೇಕು. ಪ್ರಾಣಿ ಹಿಂಸಾಜನ್ಯವಾದ ಪಾಪವು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ವ್ರತಗಳಿಂದ ಪರಿಹಾರವಾಗುವದು. ಕಳ್ಳತನದಿಂದ ಬಂದ ಪಾಪವು ಹೋಗುವ ಉತ್ತಮವಾದ ವ್ರತವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ, ಕೇಳು:

ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಧಾನ್ಯ, ಅನ್ನ, ಧನ ಇವುಗಳನ್ನು ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕದ್ದರೆ ಅರ್ಧ ಕೃಚ್ಛ್ರವನು ಮಾಡಿ ಪರಿಶುದ್ಧನಾಗಬೇಕು. ಮನುಷ್ಯರೂ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ, ಹೊಲ, ಮನೆ, ಭಾವಿ, ಕೊಳ, ನೀರು ಇವುಗಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದರೆ, ಚಾಂದ್ರಾಯಣವ್ರತದಿಂದ ಪಾಪ ಪರಿಹಾರವಾಗುವದು. ಕಂಡವರ ಮನೆಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪಬೆಲೆಯ ಅಲ್ಪ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕದ್ದವನು ಅವುಗಳನ್ನು ಒಡೆಯನಿಗೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕೊಡುವದಲ್ಲದೆ, ಆ ಪಾಪದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಂತಪನ ಕೃಚ್ಛ್ರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. (ಪಂಚಗವ್ಯ ಪ್ರಾಶನ ಮಾಡಿ ಆ ದಿನ ಉಪವಾಸವಿರಬೇಕು) ಭಕ್ಷ ಭೋಜ್ಯಗಳು ವಾಹನ, ಹಾಸಿಗೆ, ಆಸನ, ಹೂ, ಗೆಣಸು, ಹಣ್ಣು, ಕದ್ದ, ಪಾಪವು